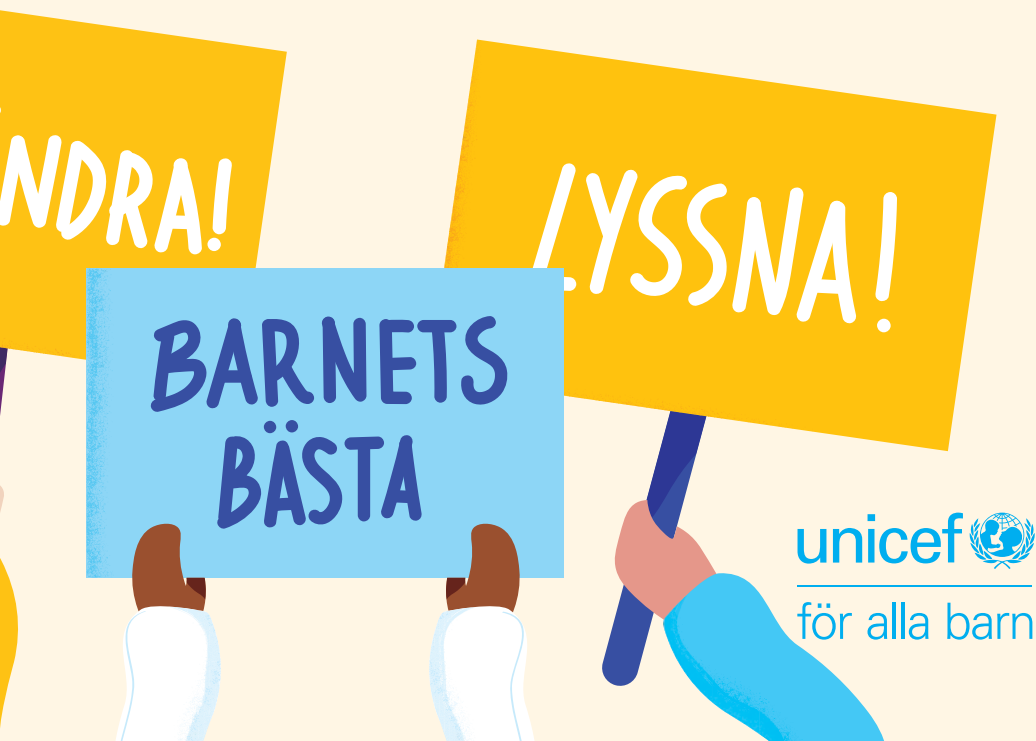

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson och Shanti Ingeström

Handbok för barns delaktighet och inflytande

TEORI OCH PRAKTIK FÖR NYFIKNA LÄSARE SOM VILL
LÄRA SIG MER OM VÄRDET AV BARNETS PERSPEKTIV

unicef
för alla barn

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson och Shanti Ingeström

Handbok för barns delaktighet och inflytande

TEORI OCH PRAKTIK FÖR NYFIKNA LÄSARE SOM VILL
LÄRA SIG MER OM VÄRDET AV BARNETS PERSPEKTIV

Författare

Cecilia Åhl, utbildad lärare, aktiv inom civilsamhället och ansvarig för frivilliga och idrott hos UNICEF Sverige.

Jonas Karlsson, kvantitativ sociolog, arbetat med metodutveckling hos Barnombudsmannen och är analytiker hos Förnyelselabbet.

Shanti Ingeström, utbildad socionom, arbetat som socialsekreterare med barnavårdsutredning och barnrättsrådgivare med ansvar för barns delaktighet hos UNICEF Sverige.

Projektledare

Cecilia Åhl

Referensgrupp, UNICEF Sverige

Agnes Melin, Eva Kellerman, Karin Strömstedt Johansson, Katharina Eisen, Marie Hugander Juhlin och Mikael Blixt.

Extern referensgrupp

Jessica Constantinou, avdelningschef bad och idrott, Norrtälje kommun samt ordförande i Svenska Badmästareförbundet, Linus Wellander, utvecklingsledare, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Malin Andersson, föreningsutvecklare, Täby kommun, Marie Lundin Karphammar, barnrättsjurist och handläggare, Sveriges Kommuner och Regioner, Maria Melin, processansvarig, Myndigheten för delaktighet, Mikael Stark, projektledare Scouternas utvecklingsavdelning, Scouterna, Sassa Orebring, projektledare Scouternas utvecklingsavdelning, Scouterna, Tanya Möller Forastieri, Människorättsstudent vid Lunds universitet, och praktikant på Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Referensgruppsarbete för barnets röster

Enkät med barn på Rättighetsbaserade skolor:

Kryddgårdsskolan, Malmö. Flyingeskolan, Eslöv. Emanuelskolan, Sjöbo.

Språkbearbetning och korrekturläsning

Gabriella Sköldenberg, Marczak Communications

Karin Forsselius Reimer, UNICEF Sverige

Grafisk design och illustration

Bedow

Tryck

Larsson Offsettryck AB, första upplagan

ISBN

978-91-519-7805-5

UNICEF Sverige 2020

FÖRORD

Att få känna delaktighet, göra sin röst hörd och ha inflytande i frågor som rör en själv är en rättighet och avgörande för motivationen, engagemanget och känslan av sammanhang. Det är också en viktig del i det ständigt pågående arbete att stärka vår demokrati och för respekten av allas lika rättigheter. Genom att ge plats för olika röster och erfarenheter, ökar dessutom perspektiv och kunskap som tillför värde för såväl individer, verksamheter och beslut.

Men alla upplever inte att deras åsikter ges utrymme eller räknas. Många barn här och i resten av världen ges inte möjlighet att påverka förutsättningar och beslut som rör dem. Det finns olika anledningar till att det är så. Det kan handla om synen på barn, till exempel tankar om att den som är vuxen vet bäst, eller att det är svårt och tidskrävande att inkludera barn. Det kan också handla om osäkerhet kring hur svåra saker ska lyftas med barn. Dessutom växer gapet mellan de som har och de som inte har möjlighet till digitalt deltagande.

I barnkonventionens artikel 12 står det tydligt att *”Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.”* För att sprida kunskap om varför det är viktigt att göra barn delaktiga och ge dem inflytande

– samt hur vi kan göra det och vilka metoder som kan användas – har UNICEF Sverige tillsammans med andra aktörer på området tagit fram denna handbok. Boken belyser begrepp som delaktighet och inflytande, varför de är viktiga, och vilka utmaningar som finns kopplade till dessa. Handboken tar också upp olika metoder för hur vi gör barn delaktiga, som inspiration för hur barn kan ges inflytande i praktiken.

Barnen är här och nu och vår framtid. De behöver få synas, höras och känna delaktighet. Känna att ens röst är viktig. Vi vuxna behöver lyssna på vad de tycker är viktigt, och skapa förutsättningar så att barnen kan vara med och utveckla den verklighet de lever i. Barn har egna rättigheter, är kompetenta, kreativa och tillför unika perspektiv. Vi måste engagera oss för barns bästa, tillsammans med barn. Deras delaktighet är avgörande för att vi tillsammans ska kunna bygga en hållbar framtid som inkluderar alla.

Pernilla Baralt

Generalsekreterare, UNICEF Sverige

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	7
Del 1 – Teori	11
Barnets rättigheter som utgångspunkt	13
Barnkonventionens fyra grundprinciper.....	16
Den individuella klagorätten för barn behöver stärkas i Sverige.....	18
Artikel 12 stärker barnets rätt som individ.....	18
Barns åsikter uppmärksammas för sällan	19
Barnets rättigheter och Agenda 2030.....	20
Betydelsen av delaktighet och inflytande	23
Värdet av att göra barn delaktiga.....	27
Utmaningar för barns delaktighet.....	29
Rätten att både bli hörd och få agera	33
Modeller för barns delaktighet och inflytande	35
Harts delaktighetsstege.....	38
Shiers delaktighetsmodell	44
Danska Børnerådets delaktighetsmodell	48
Sammanfattning av modeller för barns delaktighet och inflytande.....	50

Del 2 – Riktlinjer	53
Barnanpassat förhållningssätt	55
Praktiska förutsättningar och mål styr metodval	58
Nio krav som kvalitetssäkrar processer för barns delaktighet och inflytande.....	60
Skapa trygga möten och samtal	71
Att tänka på vid oro för ett barn	72
Del 3 – Metoder	79
Praktiska metoder för barns delaktighet och inflytande	81
Kom ihåg barnets perspektiv	85
Metoder för introduktion.....	86
Metoder för reflektion och diskussion	100
Metoder för interaktion och kreativitet	108
Metoder för opinion och påverkan	122
Metoder utifrån engagemang	134
Metoder för att samla information	142
Del 4 – Läsanvisning	155
Tips för mer information om barns delaktighet och inflytande	157
UNICEF Sverige.....	158
Statliga myndigheter.....	158
Organisationer	160
Tips på metodmaterial och litteratur	162
Bilaga 1 Barnkonventionens artiklar i kort version	164

OM UNICEF

UNICEF är världens ledande barnrättsorganisation. I 190 länder arbetar vi för barns rätt till trygghet, överlevnad, utveckling och inflytande. Vi förhandlar med makthavare och politiker. Vi följer barn under hela deras uppväxt och hjälper till med grundläggande behov som rent vatten, näring, vaccin, utbildning samt skydd mot våld, övergrepp och diskriminering. Samtidigt har vi ständig katastrofberedskap och är snabbt på plats i alla krisområden. Vi förändrar barns liv.

INLEDNING

Handboken som du håller i din hand är framtagen av UNICEF Sverige, för att göra det lättare för vuxna att bidra till att fler barn inkluderas och blir lyssnade till i frågor som rör deras liv. I Sverige finns ungefär två miljoner barn, som var och en har rätt att uttrycka sina åsikter och påverka i frågor som rör dem. Ändå vet vi att vuxna, av olika anledningar, låter bli att involvera barn.

Vuxna måste förstå att barn är experter på sina liv. Vuxna har ansvar och beslutanderätt, men för att få rätt beslutsunderlag måste de inhämta barnets tankar och åsikter, för de vet och ser på saker på ett annat sätt än vuxna. Med vår handbok vill vi ge kunskap, argument och inspiration. Vi vill ge dig en förståelse för vinsterna med

att göra barn delaktiga. Vi vill att det ska kännas både viktigt och roligt att involvera barn, och att efterfråga deras åsikter.

Till dig som vill göra skillnad

Målgruppen för den här handboken är bred – den inkluderar alla vuxna. Du som läser kan vara en vuxen som påverkar barn som bor hemma hos dig, du kanske arbetar med barn eller möter barn genom ditt engagemang i civilsamhället. Oavsett hur du kommer i kontakt med barn, gissar vi att du som läser, gör det utifrån en nyfikenhet och en vilja att göra skillnad för barn på ett positivt sätt.

Handboken är tänkt att ge dig de teoretiska ramarna kring värdet av att göra barn

delaktiga, och belysa de utmaningar det kan innebära. Den ger också konkreta tips på hur du gör barn delaktiga, samt lyfter fram riktlinjer och förhållningssätt kring val av metod, och hur genomförandet kan göras på ett tryggt och inkluderande sätt. Vi vill särskilt uppmärksamma värdet av barnets perspektiv.

Från teori till praktik

Vi har valt att inleda boken med information om barnkonventionens grunder, förklaring av innehållet i konventionens artikel 12, och på vilket sätt barnets rättigheter synliggörs i Agenda 2030. Därefter följer en teoretisk beskrivning av begreppen delaktighet och inflytande. Mål och utmaningar listas, och tre modeller exemplifierar hur barns delaktighet kan förstås och stöttas. Sedan kommer information om ett barnanpassat förhållningssätt, förutsättningar för metodval och krav för att kvalitetssäkra processer för barns delaktighet och inflytande.

Se gärna övningarna i bokens tredje del som en inspirationsbank, som ger dig tips på hur du på ett varierat sätt kan arbeta för att öka barns delaktighet och inflytande. I metoddelen finns tips för vidare läsning, om du vill fördjupa dig i någon del. I slutet av handboken finns även en lista med läsanvisningar.

I boken använder vi konsekvent ordet barn, enligt barnkonventionens definition om att alla människor under 18 år är barn och att rättigheterna gäller dem. Det gör vi därför att vi utgår från barnkonventionens fokus. Men innehållet och metoderna i handboken kan också användas för målgruppen unga vuxna, som exempelvis kan vara mellan 18 och 25 år.

Vår ambition är att handboken ska göra det tydligt att det finns tre parallella perspektiv för att uppfylla barnkonventionen, och att samtliga är viktiga:

Barnrättsperspektiv

Barn har rättigheter och de samlas i barnkonventionen. Beslut och handlingar som rör barn ska utgå från dessa.

Barnperspektiv

Vuxna tänker sig in i barnets situation, analyserar hur beslut påverkar och vad som blir bäst för barnet.

Ett barns perspektiv

För att veta vad som är bäst för barnet måste barnets egna tankar och åsikter komma fram. Barnet involveras och får vara delaktig i processer och beslut som rör barnet.

Barnens röst

Under arbetet med att ta fram handboken har vi ställt enkätfrågor till elever på tre av våra Rättighetsbaserade skolor, vilket är UNICEFs arbetsmodell där skolans arbete tar sin utgångspunkt i barnkonventionen. Frågorna handlade bland annat om tips för hur vuxna ska lyssna på barn och göra barn delaktiga. 145 barn svarade på vår webbenkät, och vi citerar några av dem i handboken för att synliggöra barnets perspektiv. Till exempel perspektiv kring något specifikt eller för att spegla ett mönster kring vad flera barn har sagt. Mindre språkliga korrigeringar har gjorts i citaten för att underlätta läsningen, och för att undvika missförstånd. Så här lyder till exempel ett citat:

”Jag har varit i elevrådet en gång, så jag har varit med och bestämt lite. Men det är inte mycket som faktiskt händer av det man har bestämt.”

En röd tråd i barnens tips till vuxna var att låta barn prata först och att idéer från barn och vuxna kan sättas ihop tillsammans. Vi som har skrivit den här handboken hoppas att den ska bidra till att vi tillsammans blir bättre på att göra saker – inte bara för barn, utan också med barn. Och att den kommer att vara värdefull i strävan efter att ge fler barn delaktighet och inflytande!

Cecilia Åhl, Jonas Karlsson och Shanti Ingeström

DEL 1

Teori

A young woman with dark hair tied back, wearing a black t-shirt with a circular logo that says 'FUTURE' and 'MILITARY' (partially visible), is shouting into a red and white megaphone. She is smiling and looking upwards. The background is a blurred outdoor setting.

BARNETS RÄTTIGHETER
SOM UTGÅNGSPUNKT

BARNETS RÄTTIGHETER SOM UTGÅNGSPUNKT

FN:s generalförsamling antog 1989 *”FN:s konvention om barnets rättigheter”*, det som vi kallar för barnkonventionen. Detta är en viktig, juridiskt bindande överenskommelse för att kunna påverka och förbättra situationen för barn runt om i världen.

Sverige ratificerade barnkonventionen 1990, vilket betyder att den då antogs och blev juridiskt bindande. Men för att tydliggöra barnkonventionens betydelse, höja dess status och skärpa kraven på tillämpning, antogs barnkonventionen även som svensk lag 2020.

Barnkonventionen omfattar alla barn upp till 18 år, men berör också vuxna som ska respektera barns rättigheter och utifrån

yrkesroll och uppdrag se till att den följs. FN:s kommitté för barnets rättigheter – som ofta kallas barnrättskommittén – övervakar hur barnkonventionen följs. Den tar emot landspecifika rapporter från staten och civilsamhället, lämnar eventuell kritik till det land som granskats och lämnar förslag och rekommendationer för att förbättra och utveckla arbetet.

Barnrättskommittén har skrivit så kallade *”allmänna kommentarer”* om flera artiklar i barnkonventionen för att öka kunskapen om vad artikeln handlar om. I kommentarerna om *”Barnets rätt att bli hörd”* betonas vikten av ett rättighetsbaserat synsätt, som bland annat innebär att ge barn egen makt, låta dem vara delaktiga och låta dem ha inflytande över sina egna liv.

BARNKONVENTIONENS FYRA GRUNDPRINCIPER

Barnkonventionen består av 54 olika artiklar (bestämmelser) och tre tilläggsprotokoll som listar vad barn har rätt till och ska skyddas ifrån. Alla artiklar hänger ihop och påverkar varandra. Fyra av artiklarna är grundprinciper, som är vägledande och sammanfattar helheten i barnkonventionen:

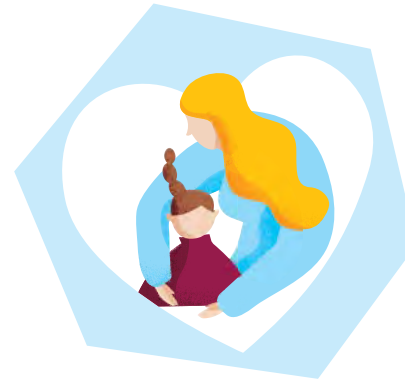
ARTIKEL 2

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

ARTIKEL 3

Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

ARTIKEL 6

Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

ARTIKEL 12

Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

Artiklarna är starkt kopplade till varandra, inte minst artikel 3 och 12. För att bedöma barnets bästa är det en förutsättning att barnet hörs i alla frågor som rör barnet.

DEN INDIVIDUELLA KLAGORÄTTEN FÖR BARN BEHÖVER STÄRKAS I SVERIGE

Efter att barnkonventionen antogs 1989 har tre tilläggsprotokoll antagits för att komplettera innehållet:

1

Det första handlar om barn i väpnade konflikter.

2

Det andra handlar om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

3

Det tredje ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté om deras rättigheter enligt barnkonventionen kränks och de inte har haft möjlighet att få upprättelse i sitt eget land.

De två första tilläggsprotokollen antogs av FN:s generalförsamling år 2000. Dessa är Sverige bundna av. Det tredje tilläggsprotokoll antogs av FN år 2011 och det har inte Sverige anslutit sig till. Det innebär att barn i Sverige inte kan vända sig till barnrättskommittén när deras rättigheter kränks och staten inte gör tillräckligt för att uppfylla kraven i barnkonventionen.

Sverige har upprepade gånger fått kritik av FN:s barnrättskommitté för att inte ha antagit det tredje tilläggsprotokollet om individuell klagorätt. De klagoinstanser som finns i Sverige idag är nämligen långt ifrån heltäckande eller anpassade för barn.

Det finns mycket att lära av andra länder som både har antagit protokollet om klagorätt och inrättat nationella och lokala instanser dit barn kan vända sig och få stöd och hjälp då deras rättigheter kränkts.

ARTIKEL 12 STÄRKER BARNETS RÄTT SOM INDIVID

I en kortfattad version av barnkonventionens artikel 12 står att:

”Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.”

Som en av fyra grundprinciper är denna artikel relevant för alla aspekter av genomförandet av barnkonventionen, och tolkningen av alla andra artiklar. Artikel 12 stärker barnets ställning som enskild individ med egna rättigheter. Barnet ges inte rätt till självbestämmande, men rätten att delta i beslut som rör barnet. Barnet ska kunna uttrycka sina åsikter fritt och utan påtryckningar. Samtidigt är det viktigt att betona att artikel 12 inte medför någon skyldighet för barnet att uttrycka sina åsikter.

Den fullständiga texten i artikel 12 lyder:

1. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ, och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Det finns ingen åldersgräns för att uttrycka sina åsikter. Utgångspunkten är att barn kan bilda egna åsikter från mycket tidig ålder och också gör det. Barn kommunicerar till exempel känslor, uppfattningar och önskemål utan att uttrycka sig i tal och skrift. Begreppet mognad är inte definierat, vilket betyder att utgångspunkt ska tas utifrån det enskilda barnets förmåga. Detta ställer krav på att vuxna antar ett barnanpassat förhållningssätt för att ta till sig och förankra barnets åsikter och känslor, och har kunskap om barns utveckling och uttrycksförmåga.

Artikel 12 ger också barnet rätt att höras i alla rättsliga och administrativa förfaranden som barnet berörs av. Det omfattar olika typer av domstolsärenden och formella beslut som rör barnet. Till exempel tvister och brottmål, utbildnings- och hälsofrågor, eller åtgärder inom socialtjänsten. För att barnet ska kunna medverka och ta del av sådana processer behöver barnet få tillräckligt med information om sin rätt att höras, hur processen kommer att gå till och förklaringar kring resultat och beslut. Det är helt avgörande att barn får information för att de ska kunna vara delaktiga. Detta är något som ofta glöms bort när artikel 12 nämns.

BARNES ÅSIKTER UPPMÄRKSAMMAS FÖR SÄLLAN

FN:s barnrättskommitté har i många av sina granskningar av hur länder följer barnkonventionen påtalat att det finns hinder

Visste du att?

Förutom barnkonventionen finns en till konvention som handlar om barnets rättigheter: FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Artikel 7 betonar att barn med funktionsnedsättning ska få uttrycka sina åsikter. Ändå är barn med funktionsnedsättning en av flera grupper av barn som mer sällan kommer till tals.

för att barn ska kunna och få komma till tals. Det beror på traditionella attityder och en syn på barn som inte stämmer överens med artikel 12, där barn ses som kompetenta personer vars ord och deltagande har ett värde i sig. Det finns också en rad olika politiska och ekonomiska hinder där arbete för att uppmärksamma barnets röster inte prioriteras.

Kvaliteten på de metoder som används är många gånger bristfälliga. Till exempel kan det handla om att deltagande barn inte får tillräckligt med information och återkoppling om processen eller aktiviteterna de deltar i. Det kan saknas nödvändig anpassning av upplägg, material och teknik för att inkludera och möjliggöra att barn känner sig bekväma och kan vara aktiva. Vissa grupper av barn exkluderas. Till exempel får barn som lever i utsatta ekonomiska och sociala situationer, eller barn med funktionsnedsättning, sällan möjlighet att göra sin röst hörd, och deras åsikter får inte den betydelse som den borde.

Det krävs kunskap om barnets rättigheter och en barnsyn där barnets tankar och erfarenheter bedöms vara relevanta. Upplägg måste varieras och anpassas utifrån barnets specifika förutsättningar och behov. Dessutom måste det skapas trygga miljöer, så att barnet kan och vågar forma och uttrycka sina åsikter. Det kan kräva tid, och där det är möjligt bör långsiktiga processer ges utrymme, så att barnets möjlighet till delaktighet och inflytande tydligt kan kopplas till barnets liv och frågor som rör barnet.

BARNETS RÄTTIGHETER OCH AGENDA 2030

Agenda 2030 är en gemensam internationell överenskommelse, med 17 globala mål och 169 delmål, som syftar till att skapa en hållbar utveckling. Med det menas utveckling där dagens människor får sina behov tillgodosedda, utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillfredsställa sina. Att vi måste leva på ett sätt idag, som ger framtida generationer samma möjligheter.

Tre dimensioner av hållbar utveckling – en ekonomisk, en social och en miljömässig – var viktiga utgångspunkter när de globala målen togs fram. Dessa dimensioner genomsyrar de globala målen, som alla hänger samman, för att skapa en hållbar, inkluderande och rättvis utveckling för alla.

Målen i Agenda 2030 handlar till exempel om att minska fattigdom och orättvisor, främja fredliga samhällen och hantera utmaningar som rör klimatet. Målen är universella, det betyder att de gäller alla människor, oavsett var i världen vi bor. Alla länder har tagit på sig ansvaret att skapa en mer rättvis, hållbar och bättre värld, där ingen lämnas utanför.

Barnets rättigheter och de globala målen hänger ihop. Det handlar exempelvis om fattigdomsbekämpning, att ingen ska behöva gå hungrig, om tillgång till vatten, sanitet och sjukvård, och om skydd från våld och övergrepp. Men också om mål för trygghet och inkluderande utbildning,

och om jämlika förutsättningar där ingen diskrimineras. Dessa mål påverkar i stor utsträckning ett barns färdigheter och möjligheter att kunna uttrycka sina åsikter och få inflytande i frågor som rör dem.

Åtagandet "Ingen ska lämnas utanför." är centralt i Agenda 2030 och handlar om att göra aktiva val för att nå grupper i samhället som lever i utsatthet, är diskriminerade eller exkluderade. Åtagandet har ett särskilt fokus på människor som lever i fattigdom, och de mest utsatta – de som ofta är svårast att nå.

Den svenska regeringen har som ambition att gå i bräschen för Agenda 2030, i såväl Sverige som globalt, och hela samhället

måste engageras. I regeringens proposition 2019/20:188 om "Sveriges genomförande av Agenda 2030" konstateras att ungas perspektiv, engagemang och innovationer är av stor betydelse för genomförandet av Agenda 2030. Barn och unga är de som påverkas av effekterna av de beslut som fattas av dagens äldre generationer. Därför är det viktigt att de får vara delaktiga och får inflytande över dagens beslut. Särskilt fokus ska sättas på att uppmärksamma och inkludera dem som befinner sig i en särskilt utsatt situation, i utanförskap eller har svårt att själva göra sin röst hörd.

Lästips

En sammanfattning av barnkonventionen finns i bilaga 1.

Artiklarna i sin helhet och tilläggsprotokollen kan läsas på:

[unicef.se/barnkonventionen](https://www.unicef.se/barnkonventionen)

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) *”Barnets rätt att bli hörd”*

UNICEF & Save the Children (2011) *”Every Child’s Right to be Heard: A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12”*

UNICEF Sverige (2017) *”Hur ska barn i Sverige få upprättelse när deras rättigheter kränkts? För- och nackdelar med en ratificering av barnkonventionens tilläggsprotokoll om individuell klagorätt”*

UNICEF Sverige (2020)

”FN:s barnrättskommitté ställer krav på Sverige”

Om globala målen:

[globalamalen.se](https://www.globalamalen.se)

UNICEF *”How can we achieve the Sustainable Development Goals for and with Children?”* [unicef.org/sdgs](https://www.unicef.org/sdgs)

UNICEF Sverige (2020) *”Barns och ungas delaktighet betonas i proposition om Agenda 2030”*

Statistikmyndigheten SCB har i uppdrag att samordna den statistiska uppföljningen av hur Sverige lever upp till de 17 målen och 169 delmålen i Agenda 2030. [scb.se/agenda2030](https://www.scb.se/agenda2030)

BETYDELSEN AV DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Som vi nämnde i handbokens inledning har vi frågat barn om tips för hur de kan göras delaktiga i beslut som rör dem. Så här lyder ett enkätsvar vi fick:

”De ska lyssna på vad vi säger. Och inte säga att det aldrig kommer hända eller något liknande.”

Alla människor – både barn och vuxna – behöver uppleva att de till viss del kan kontrollera sina liv, och beslut som påverkar dem. Detta behov kan sammanfattas med begreppen delaktighet och inflytande som, trots att de används flitigt, saknar en allmänt vedertagen definition. Vår utgångspunkt är att delaktighet och inflytande är två separata, men sammanlänkade

begrepp. Delaktighet handlar om processen att involvera barn och ta del av deras åsikter. Inflytande handlar om att barns åsikter påverkar de beslut som fattas.

Det kan ifrågasättas, vilka många teoretiker gör¹, om delaktighet är möjlig utan inflytande. I barnkonventionens artikel 12 blir det tydligt att delaktighet – att höras – måste kopplas till inflytande – att påverka – då fokus är att ge barnets åsikter betydelse. Målet med delaktighet är att barn ska få inflytande i frågor och beslut som rör dem. För att delaktighet ska vara meningsfullt måste den också innebära ett visst inflytande över de beslut som fattas. Generellt är samhället uppbyggt på att det är vuxna som har beslutsmyndighet. För att barn

ska få inflytande kräver detta att vuxna avstår från en del av sin beslutsmakt till barn, genom att göra dem delaktiga.

För att betyda något måste delaktighet vara autentisk och meningsfull. Detta uppnås genom att barnen och deras verklighet tas som utgångspunkt. Det innebär att vuxna aktivt ska lyssna på barn, på det sätt som barnet vill. Detta kräver ett radikalt skifte hos vuxna, i tanke och handling, där barn och deras kompetenser börjar värderas och inkluderas i mycket högre grad än vad som sker idag.

En av utmaningarna med barns delaktighet och inflytande är att inse att det inte handlar om bara ett område, en metod eller en nivå. Barn rör sig, precis som vuxna, på en mängd olika arenor i sitt dagliga liv. Barn påverkas av beslut som tas inom familjen

likaväl som på lokal, regional och nationell nivå. Det innebär att barns delaktighet och inflytande kommer att se annorlunda ut beroende på var vi försöker förverkliga det och hur viktigt det är för de berörda barnen. Det innebär också att barnets roll kan skifta. Ibland kommer barnet att involveras i frågor som berör dem direkt, ibland kan de vara delaktiga som representanter för en specifik grupp barn, eller till och med för barn i allmänhet. Varje form av delaktighet har sina specifika möjligheter och utmaningar. För att förverkliga barnkonventionens intentioner måste vi arbeta med alla – samtidigt och långsiktigt.

¹Exempelvis "A handbook of Children and Young People's participation" innehåller bidrag från både praktiker och forskare som har en explicit utgångspunkt i att delaktighet inte kan existera utan inflytande. Shier, som skapat en viktig modell för delaktighet, anser att artikel 12 implicit innebär inflytande för barnet.

VÄRDET AV ATT GÖRA BARN DELAKTIGA

Så här lyder ett annat råd från barn:

"Vuxna får lyssna mer på sina barn och fråga barnen om vad dom tycker om saker."

Det är inte bara barnkonventionen som slår fast barnets rätt till inflytande. Flera lagar, bland annat kommunallagen, skollagen och socialtjänstlagen, tydliggör detta liksom olika EU-fördrag och artiklar². När barn får vara delaktiga på ett meningsfullt sätt och får reellt inflytande ger det positiva effekter för barnet, för medverkande vuxna, organisationen och för samhället i stort.

Här följer exempel på positiva effekter med att göra barn delaktiga:

Kunskap

Barn har kunskap och erfarenhet som vuxna saknar. Barnet är expert på sitt liv och för att få veta hur det ser på sin situation och vilka åsikter barnet har, måste det tillfrågas. Oavsett vilken relation en vuxen har till ett barn, kan de inte föra barnets talan utan att viktiga aspekter som bara barnet har kunskap om riskerar att förloras.

Det är också viktigt att komma ihåg att barn är en heterogen grupp, som lever med olika förutsättningar. Enskilda barn ska därför inte göras till talespersoner för hela gruppen barn.

Effektivitet

De som berörs av en verksamhet har också stor kunskap om den. Genom att inkludera barn kan beslut göras mer effektiva och träffsäkra. När beslut om insatser och åtgärder utgår från flera barns förutsättningar och behov, finns större chans att insatserna träffar rätt från början och resursanvändningen blir mer effektiv.

Barns aktiva delaktighet innebär att besluten bättre kan utveckla verksamheten i stort. Det kan finnas barn som inte är en del av verksamheten idag, men som ingår i målgruppen, och för att förstå varför måste den gruppen av barn få möjlighet att svara på det.

Engagemang

När barn får inflytande och upplever att vuxna tar hänsyn till deras åsikter, bidrar det till att deras engagemang ökar. Ofta handlar det om att barnen fått ett förhållandevis stort inflytande på de beslut som fattas och att barn och vuxna har ett nära samarbete.

Ger till exempel skolan barn ökat inflytande i undervisningen ökar bland motivationen och inlärningen bland eleverna. Om barn får möjlighet att påverka fritidsutbudet i en kommun minskar skadegörelse, missbruk och kriminalitet. Barnen tar då mer ansvar, utifrån ett gemensamt engagemang.

Det finns grupper av barn som ofta exkluderas från rätten att utöva inflytande. Genom att skapa förutsättningar för till

exempel barn som varken studerar eller arbetar, och barn med funktionsnedsättning, att delta kan engagemanget öka hos barn som inte alltid känner det så starkt.

Egenmakt

Egenmakt – det som på engelska kallas empowerment – handlar om att en individ eller grupp tar makt och kontroll över sina egna omständigheter, situationer och mål. Det är inte en huvudorsak till att göra barn delaktiga, men är ofta en positiv effekt som är värd att lyfta fram. Att få vara delaktig och ta plats i en beslutsprocess bidrar ofta till en känsla av egenmakt hos de barn som medverkar. På samma sätt blir detta något som saknas för de grupper av barn som återkommande gånger exkluderas.

Genom att synliggöra och stärka grupper som har en svag röst och sällan ges inflytande, påverkas barnen ofta positivt. Genom deras delaktighet och inflytande kan självkänslan stärkas, deras handlingsutrymme i förhållande till sitt eget liv kan öka, och många upplever en större tillit till vuxna.

Demokrati

En av demokratins grundstenar är allas rätt att göra sin röst hörd, vilket också är centralt för att göra barn delaktiga. Därför är det viktigt att analysera hinder, för att alla ska kunna delta utan att diskrimineras.

Eftersom barn saknar rösträtt och många andra kanaler för inflytande som vuxna har tillgång till, är det särskilt viktigt att värna

demokratiska aspekter för barn. Genom att barn blir delaktiga och får inflytande ses barn som aktiva medborgare. Det är vuxnas ansvar att ge alla barn möjlighet att delta i demokratiska processer.

Fostran

Fostran handlar till stor del om att barnet lär sig om demokrati genom att praktiskt ta del av demokratiska processer och utveckla färdigheter som behövs som vuxen medborgare. För att denna fostran ska omfatta alla barn behöver vi göra mer för att barn med olika bakgrunder och förutsättningar får möjlighet att delta och påverka.

Utöver detta finns det ett värde i att barn som blir lyssnade till och som får vara med och fatta beslut, blir tryggare och trivs bättre inom verksamheter. Det bidrar till lägre trösklar för att komma med förslag eller framföra kritik. Genom att göra barn delaktiga skapas en positiv spiral där barn och vuxna tillsammans kan utveckla en verksamhet med ömsesidig respekt. Speciellt grupper av barn som sällan får inflytande kan stärkas i frågor som rör demokrati, engagemang och egenmakt.

²Se exempelvis läroplanen för förskola (lpfö 18) 2:3 och grundskola (lgr11) 2:3, skollagens 4 kapitel, socialtjänstlagens 11 kapitel 10 § och artikel 24 i EU-stadgan.

UTMANINGAR FÖR BARN DELAKTIGHET

Så här löd ett svar från vår enkät där barn fick ge exempel på när vuxna inte har lyssnat:

“När vi hade jättestor problem och vi gick till rektorn, så gjorde de knappt nått alls.”

Dagens samhälle har under lång tid präglats av en åldersmaktordning, där barn systematiskt exkluderas från rätten till delaktighet och saknar inflytande. Det har motiverats genom att barns förmågor har setts som fundamentalt annorlunda än de vuxnas.

Under de senaste decennierna har en ny barnsyn växt fram, som erkänner barn som aktiva aktörer. Det innebär att barn skapar och tolkar ömsesidiga och betydelsebärande relationer från mycket tidig ålder. Barndomen är därför inte enbart biologiskt konstruerad, utan även socialt och kulturellt.

Tidigare har barnet ofta betraktats som passivt och okunnigt. Perspektiv som dessa, som fortfarande dominerar i dagens samhälle, innebär att vuxna ofta undervärderar barn och barnets kompetenser. Undervärderingen innebär ett stort problem, oavsett hur goda intentionerna är, när barn ska göras delaktiga. Vuxna, som har mer makt än barn, har därför ett stort ansvar för att underlätta för barns aktiva delaktighet och inflytande.

Forskning visar³ ett antal generella hinder för att göra barn delaktiga. Här följer några exempel:

Barn är olika

Vuxna utgår ibland från att barns delaktighet och inflytande innebär att ett enskilt barn bjuds in utifrån dess egenskap av att tillhöra gruppen barn. Detta görs inte alls på samma sätt med vuxna. Tanken på att ett barn representerar gruppen barn i

allmänhet, snarare än att de har specifika kunskaper och erfarenheter som gör deras deltagande viktigt, innebär att det enskilda barnet och dess åsikter underskattas.

Det riskerar även att osynliggöra de barn som av olika skäl har svårare än andra att göra sin röst hörd och istället förstärka rösten för barn från resursstarka miljöer. Det är därför viktigt att vuxna försäkras sig om att alla barn erbjuds delaktighet och inflytande i frågor som rör dem. Det kan vara speciellt viktigt för barn som är vana vid att inte bli tillfrågade och inkluderade. Det kan till exempel vara barn med funktionsnedsättningar, yngre barn, barn som lever i socioekonomisk utsatthet eller barn som nyligen kommit till Sverige.

En viktig aspekt i detta är att inte använda ålder som en kategorisering, eftersom barn i samma ålder kan ha väldigt olika förutsättningar. Begreppet mognad blir betydelsefullt i relation till de metoder som används för att göra barn delaktiga och ge dem inflytande. Barnet ska garanteras information som det kan förstå, och barnet ska vara medveten om vad dess deltagande betyder och kan få för konsekvenser. Mognad är inte ett skäl att exkludera ett barn från att vara delaktig. Det handlar om vilket ansvar den vuxne har i interaktionen med barnet.

Barns sårbarhet

En orsak som ibland innebär att barn uteslås från delaktighet och inflytande är argumentet att barn är mer sårbara än

vuxna. Argumentet äger viss giltighet, då barn kan behöva skydd och stöd, och är maktlösa på ett sätt som i stor utsträckning skiljer sig från vuxna. Däremot tillskriver ibland vuxna vissa barn en sårbarhet som inte finns, vilket används som ett skäl till att exkludera dem. Barns sårbarhet ska aldrig användas som ett argument mot deras delaktighet. Istället kan utsatthet och sårbarhet minska genom att barnet får mer inflytande över sin situation.

Vuxnas definitionsakt

Vuxna har mer makt än barn i samhället och barns inflytande är ofta beroende av att vuxenvärlden skapar ett utrymme för delaktighet. I många fall riskerar i sin tur detta utrymme att skapa en del av de begränsningar som ska motarbetas, då vuxna definierar ramarna för barnens delaktighet.

Ett sådant vuxenperspektiv reflekterar sällan över barnens verkliga bidrag vid exempelvis intervjuer och enkäter. När vuxna definierar frågorna, värderar barnens bidrag och analyserar insamlat material, är risken stor att de framförallt uppmärksammar sådant som stämmer överens med det de redan trodde. Denna risk är särskilt stor när det handlar om yngre barn eller barn som kommunicerar på andra sätt än vuxna är vana vid. Denna typ av svårigheter får aldrig bli ett skäl till att utesluta barn från att vara delaktiga eller förminska värdet av deras åsikter. Här måste vuxna vara på sin vakt mot sina egna reaktioner (exempelvis att inte

genast sortera ut vad som är viktigt och relevant) och ge barn möjlighet att vara aktivt involverade i så många delar av processen som möjligt.

Kortsiktiga projekt och intressekonflikter

Även inom verksamheter som arbetar mycket med barns delaktighet och inflytande genomförs projekt för att göra barn delaktiga ofta isolerade från varandra. Denna isolering innebär att olika projekt sällan binds samman med en övergripande tanke. Bristen på systematik gör att ett lyckat projekt inte nödvändigtvis producerar långsiktiga och meningsfulla förändringar och att verksamheten i stort förblir opåverkad.

Det krävs att delaktigheten tillåts göra avtryck i beslutsprocessen på ett sådant sätt att barnets bidrag blir tydligt. En speciell svårighet uppstår då barns och vuxnas intressen krockar. Då är det lätt att det som är viktigt för vuxna automatiskt får större tyngd. En viktig del i arbetet för långsiktighet är att barn får tillfälle att bli delaktiga och organisera sig i sin lokala kontext. Att verksamheter där barnen deltar ger dem en känsla av att vara lyssnade på och att de kan påverka. Lokal delaktighet bygger en grund som stärker barnens tilltro till sina egna förmågor och gör det naturligare att kräva inflytande i andra sammanhang.

Barndomens övergående natur

Ett annat hinder för delaktighet är själva barndomens övergående natur. Detta skiljer barn från andra grupper som kämpat

för att ta del av beslut och makt inom samhället. Barn måste kontinuerligt inkluderas i delaktighetsprocesser och få möjlighet att lära av de barn som är äldre och har mer erfarenhet, eftersom äldre barn successivt lämnar processer för barns delaktighet.

Den naturliga in- och utfasningen av barn försvårar läroprocesser, och kunskap som fås genom barnets egna erfarenheter om delaktighet riskerar att förloras. Detta är framförallt ett problem inom representativa former av barns delaktighet, där företrädarna ofta byts ut, och etablerade relationer försvinner. Det är därför viktigt att tidigt erbjuda barn inflytande i sina liv, så att barnets kunskapsbyggande inte påbörjas först när barnet närmar sig vuxenlivet.

Barn som representanter

En speciell utmaning för att göra barn delaktiga i samhället är att barn saknar rösträtt. De är därmed formellt uteslutna från många plattformar för inflytande och beslut. Många kommuner har försökt lösa detta genom att inrätta olika former av ungdomsråd, där barns och ungas erfarenheter och åsikter ska kunna vägas in i beslutsprocessen. Ett problem med detta är den administrativa logiken inom kommuner som ofta kommer i vägen för verklig delaktighet och inflytande. Denna krock mellan viljan att främja barns inflytande och en trögrörlig organisation utan en tydlig plats för barns inflytande, tvingar in barnen i en huvudsakligen symbolisk roll.

Ungdomsråd och andra former av representativt deltagande för barn får ofta en konsulterande roll som saknar egen beslutsmakt. Utvärderingar och forskning kring dem och andra former av representativ delaktighet, visar att barnen ofta kommer in för sent i beslutsprocessen för att kunna ha en viktig roll i beslutsfattandet. Genom att inte tillfrågas tidigt, riskerar deras faktiska inflytande att enbart bli en symbolisk gest. Barn blir också främst involverade i frågor där barn är den huvudsakliga målgruppen, snarare än allmänpolitiska frågor som också berör det barn är intresserade av.

Tröskeln för att delta är också relativt hög. Det gör att de barn som ingår i ungdomsråd ofta är en mer homogen och resursstark grupp än de barn de ska representera. Detta skapar en skev bild av det arbete som görs, eftersom flera grupper av barn är exkluderade, vilket gör att viktiga erfarenheter och aspekter missas.

Omsättningen av deltagare är också ett problem som gör det svårt att agera långsiktigt. Effekterna för de enskilda barn som deltar är däremot ofta positiva. De känner sig stärkta och bekräftade, upplever att de får inflytande och känner att de lär sig mycket om hur samhället fungerar. Det demokratiska värdet och känslan av egenmakt för deltagande barn kan därför vara mycket stort.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har i en utvärdering om

ungdomsråds intentioner (2016), konstaterat att ungdomsråd sällan verkar öka inflytandet på kommunal nivå. De konstaterar att formen lämpar sig bättre för föreningsverksamheter, som har närmare till sina medlemmar och där möjligheten till inflytande är större. Samtidigt finns det inom forskningen starka förespråkare för att barn måste få representation även inom den politiska sfären för att barns inflytande ska kunna realiseras på ett vis som uppfyller grundtanken i artikel 12. Dessa forskare understryker vikten av att representationen i så fall måste organiseras på ett sätt som ligger närmare barnen och att de tillåts utmana snarare än efterlikna existerande strukturer. Det här är ett område där det idag prövas nya lösningar i Sverige, med en högre grad av självorganisering, ett aktivt relationsbyggande och skapande av kommunikationsvägar mellan barn, politiker och högre tjänstemän. Detta för att på ett tidigt stadium kunna ta till vara barnens egna initiativ och förslag.

³Warming Hanne. "Håndbog i børneinddragelse". Børnerådet & Lansdown Gerison. "The realisation of childrens participation rights".

Teoksessa Percy-Smith Barry & Thomas Nigel (toim). "A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice" & Malone Karen and Catherine Hartung. "Challenges of participatory practice with children" & Le Borgne Carine and E. Kay M. Tisdall. "Children's participation: Questioning competence and competencies?".

Social inclusion 5.3 (2017): 122-130.

RÄTTEN ATT BÅDE BLI HÖRD OCH FÅ AGERA

Barn som svarat på vår enkät ger tips till vuxna:

"Att man måste vara mer uppmärksam. Få in andra idéer och inte bara sina egna."

Barn ska inte bara få möjlighet att höras i frågor som rör dem. De ska också få utrymme att påverka och aktivt agera. Forskning visar⁴ att delaktighet ofta blir effektivare i projekt som involverar barn som så kallade aktiva agenter inom ett projekt. När barn och vuxna arbetar sida vid sida för att uppnå ett mål kan hierarkier brytas ner, relationer skapas och alla deltagares bidrag kan ges värde och erkännande.

Initiativ som fokuserar på agerande fungerar bäst på lokal nivå – nära barnen – där det är enklare att mötas i en form som inte nödvändigtvis bygger på en vuxen organisationslogik. I det lokala kan det skapas rum som bryter den ålderssegregation som präglar högre nivåer. I arbetet med att lösa en praktisk utmaning kan det skapas utrymme för dialog och meningsutbyte, där både barns och vuxnas olika erfarenheter värderas.

Nya former av interaktion har underlättat för barn att organisera sig på en lokal, regional, nationell och global nivå, och därigenom kräva delaktighet och inflytande. Ett tydligt exempel på detta är barns aktiva engagemang i klimat- och miljöfrågor där barn, ofta i konflikt med vuxna, lyckas

organisera en global rörelse och skapa möjligheter för direkt påverkan. Men detta visar också på begränsningen av barns egen organisering, då barnens åsikter och oro ännu inte omvandlats till handling och konkreta beslut. Detta visar hur vuxna måste lära sig att möta och förvalta initiativ från barn och förstå deras värld.

⁴Se exempelvis Fitzgerald, Robyn, et al. "27 Children's participation as a struggle over recognition",

"A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice" & Tisdall, E. Kay M. "29 Governance and participation".

Lästips

Percy-Smith Barry, and Nigel Thomas, eds. *"A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice"*. Routledge, 2009. (innehåller artiklar kring alla områden)

UNICEF (2001), Lansdown Gerison, *"Promoting children's participation in democratic decisionmaking"*.

Warming Hanne. *"Children's Participation and Citizenship in a Global Age. Empowerment, Tokenism or Discriminatory Discipline?"* Social Work & Society 9.1 (2011): 119-134.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2019) *"Fokus 19 – Det vore ju kul om de frågade nån gång. Ungas möjligheter till inflytande på lokal nivå"*.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016) *"Ungdomsråd – goda intentioner men sämre institutionell inramning"*.

Karin Åhman, Pernilla Leviner och Kavot Zillén red. (2020) *"Barnkonventionen i praktiken: rättsliga utmaningar och möjligheter"*.

MODELLER FÖR BARNS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

MODELLER FÖR BARNS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Så här svarade barn, i vår enkät, om hur vuxna kan ge barn inflytande:

“Låt alltid barnen få prata först om vad de tycker. De behöver inte bestämma allt, men man kan sätta ihop idéerna tillsammans.”

Det finns ett antal olika modeller för hur barns delaktighet ska förstås och stötts. De angriper frågan från olika håll och ingen modell omfattar alla aspekter av barns delaktighet och inflytande. Det innebär att det är viktigt att utgå från en modell som fokuserar på utmaningar inom den egna organisationen och som bäst hjälper vuxna att involvera barnen. Ibland kan det vara

nyttigt att fundera på om det kan användas en kombination av flera modeller för att få en tydligare bild av vad som ska uppnås.

I det kommande avsnittet har tre modeller valts ut för att illustrera olika former av utmaningar kring barns delaktighet och inflytande. De två första, Harts delaktighetsstege och Shiers delaktighetsmodell, är välkända och används ofta i frågor som rör barns delaktighet. Den tredje, mindre kända delaktighetsmodellen, är framtagen av danska Børnerådet (vilket på ett ungefär motsvarar svenska Barnombudsmannen) och viktig för att förstå kontexten för de barn som aktiveras.

Harts delaktighetsstege

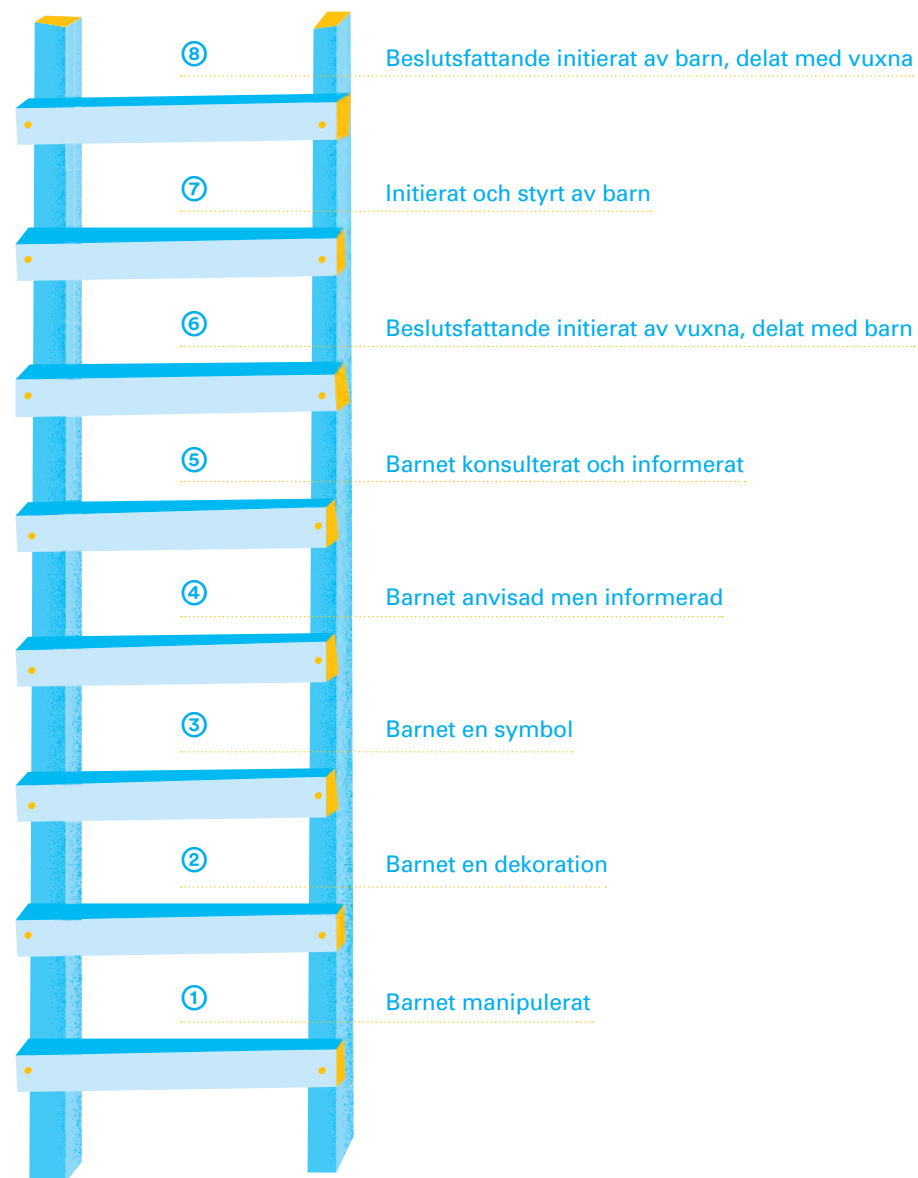
Den internationellt mest inflytelserika modellen för att förstå barns delaktighet är Roger Harts delaktighetsstege från 1992. Syftet med modellen är att tydliggöra att barns delaktighet kan ske på flera nivåer och att både barnets och den vuxnes roll skiftar beroende på den valda nivån.

Trots att Hart väljer en stege som metafor, är han tydlig med att det inte innebär

att delaktighet på en högre nivå automatiskt är bättre än delaktighet på en lägre nivå. Det viktiga är snarare att välja den nivå som bäst passar den aktuella frågan, tydligt informera barnet om vad delaktigheten innebär och hur barnets bidrag konkret kommer att användas. Hart skriver att delaktighetsstegen ska ses mindre som ett verktyg för delaktighet och mer som en utgångspunkt för diskussioner om hur barn kan involveras på ett meningsfullt vis.

Delaktighetsstegen består av åtta steg där de första tre – där barnet manipuleras, används som dekoration eller används symboliskt – endast är en skenbar delaktighet. Dessa steg anser Hart är skadliga för barnet och de bör därför inte användas. De övre fem stegen representerar olika former av delaktighet där de högre stegen innebär att barnet får ett allt större inflytande i samarbete med vuxna. I modellen fokuserar Hart på barns delaktighet som en demokratisk process där barn erkänns som aktiva medborgare. Samskapande processer och delad beslutsmakt tillsammans med vuxna är därför placerat högst upp.

I sin helhet ser stegen ut som på följande sida, med utgångspunkt från de högsta stegen. Ibland beskrivs korta exempel på varje nivå, men dessa trivialiserar ofta Harts eget resonemang. För att förstå vad varje nivå innebär rekommenderas originaltexten.

- ⑧ Denna nivå bygger på en process från barn, men involverar vuxna i ett gemensamt beslutsfattande.
- ⑦ Mycket av barns delaktighet sker med andra barn i form av lek. Denna form är dock ovanlig på andra nivåer då vuxna ofta har svårt att inte blanda sig i denna typ av projekt.
- ⑥ På denna blir delaktigheten verklig. Processen initieras visserligen av vuxna, men konstrueras så att barn aktivt påverkar utformningen och besluten.
- ⑤ Barn får dela sina åsikter i en process initierad av vuxna, och vet att deras åsikter kommer att värderas. Vuxna fattar beslutet, men väger in barnens åsikter.
- ④ Barnet får en roll i en process som är mer än symbolisk, men saknar inflytande över de beslut som tas och får heller inte framföra sina åsikter om processen.
- ③ Barn får en roll, men saknar inflytande för hur processen utformas och hur deras deltagande ser ut. Enskilda barn används ofta som representanter för barn i allmänhet.
- ② Barn används för att driva en fråga utan att själv ha en aktiv roll.
- ① Barn deltar utan att förstå syftet eller sin roll i deltagandet. Barn konsulteras men får ingen feedback om hur deras åsikter påverkade beslutet.

Det finns en kort checklista som Hart anser måste vara uppfylld om barn ska kunna anses delaktiga på någon nivå:

- Förstår barnet syftet med projektet?
- Vet barnet vem som bestämde att de skulle involveras och varför?
- Har barnet en riktig roll, snarare än en dekorativ eller symbolisk roll?
- Fick barnet projektet förklarad för sig innan barnet valde att delta?

Utöver detta behöver barnet förstå hur dess åsikter och aktiviteter kommer att användas. Feedback och transparenta processer är viktiga. De gör att barnet kan se att deras deltagande tas till vara på det sätt som är överenskommet. Hart förespråkar också att samhället måste sträva efter att barn från tidig ålder förstår sin rätt till verklig delaktighet på alla nivåer. Barnets förståelse för sina rättigheter innebär inte att barnet alltid behöver engagera sig på den högsta nivån. Det är först när barn på allvar tror på sin rätt till delaktighet som de på riktigt kan känna trygghet i att initiera egna projekt och söka stöd från vuxna för att genomföra dem.

En risk med delaktighetsstegen är en önskan hos vuxna att involvera barn på den högsta nivån i varje projekt. En sådan strävan riskerar att förenkla och reducera frågan om vad delaktighet innebär till en nivå som urholkar begreppet. I de fall då vuxenvärlden underskattar barnets kompetens – vilket den ofta gör – blir delaktigheten ofta manipulativ, dekorativ eller symbolisk, även om målet var delaktighet på en högre nivå. Problemet med att lova mer än vad som kan hållas, är att barnet genomsådar detta och kan förlora förtroendet för vuxenvärlden. Det är därför viktigt att de vuxna i förväg tänker igenom hur mycket makt de är redo att dela med sig av, och informera de deltagande barnen om detta.

Shiers delaktighetsmodell

Harry Shiers delaktighetsmodell inspirerades av Harts delaktighetsstege och vill vara ett komplement till, snarare än en ersättning för den. Om Harts modell fokuserar på barn som aktiva agenter och medborgare, fokuserar Shier på de vuxnas organisationer och maktförhållandet mellan barn och vuxna. Enligt Shier måste vuxna samtycka till att avstå från makt för att kunna dela den med barn. Ett delande av makt måste därför vara en medveten handling från organisationens sida. Precis som Hart delar Shier upp barns delaktighet i nivåer, som följer här:

1

Barn blir lyssnade på

När barnet själv tar initiativ till att uttrycka en synpunkt, ska den vuxne med omtanke och uppmärksamhet lyssna på vad barnet har att säga. På den här nivån görs det inga försök från den vuxne att ta reda på vad barnet har att säga.

2

Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter

Vuxna har skapat förutsättningar som stöttar barnet i att uttrycka sina åsikter öppet och med tillförsikt.

3

Barn får sina åsikter och synpunkter beaktade

Vuxna tar hänsyn till barnets åsikter och synpunkter vid beslutsfattande. Detta är miniminivån enligt artikel 12 och det kan

därför ifrågasättas om de två underliggande nivåerna handlar om delaktighet överhuvudtaget.

4

Barn involveras i beslutsfattande processer

Här sker övergången från en konsulterande roll för barnet till aktivt inflytande i beslutsfattandet. På de tidigare nivåerna har beslutsfattandet varit de vuxnas område, vilket är en delaktighet på en lägre nivå. På nivå fyra är barnet direkt involverat i beslutsprocessen.

5

Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande

På nivå 5 har de vuxna lämnat över delar av sin makt över beslut till barn. Det skiljer sig från nivå 4 genom att de vuxna delar makt och ansvar över vissa beslut och att det är tydligt från början. Beslutsprocessen kräver alltså inte att barn behöver övertyga de vuxna för att få inflytande för sina åsikter och synpunkter.

Dessa nivåer korrelerar på ett tydligt sätt med Harts delaktighetsstege, men på varje nivå lägger Shier till tre aspekter – öppningar, möjligheter och skyldigheter – om hur en organisation som vill göra barn delaktiga kan arbeta:

Öppningar innebär att den vuxne eller organisationen vill arbeta på den valda

nivån, men att det kanske saknas stöd och kunskap som gör detta möjligt.

Möjligheter innebär därför att kunskapen, redskapen och stödet för att göra barn delaktiga på den redan valda nivån finns på plats.

Skyldigheter innebär att organisationen antar en policy som föreskriver att de vuxna ska arbeta på ett bestämt sätt för att garantera barns delaktighet på den givna nivån.

I varje del av modellen – alltså kombinationen av nivå och aspekter – finns en

fråga som kan besvaras och detta gör det i teorin lätt att utvärdera var den egna organisationen befinner sig. Den praktiska aspekten av Shiers modell har gjort den till ett viktigt verktyg för vuxna som vill utforma delaktighet för barn inom sin verksamhet.

Modellen ligger bland annat till grund för socialtjänstens modell Barnets behov i centrum (BBIC) inom barn- och ungdomsvården. BBIC syftar till att stärka barnets delaktighet och inflytande på vården, samtidigt som handledningen blir mer systematiserad och lättare att följa upp.

	ÖPPNING	MÖJLIGHET	SKYLDIGHET
NIVÅ 5 Barn delar makt och ansvar över beslutsfattande	Är jag som vuxen beredd att dela inflytande och ansvar med barn?	Finns ett förfarande som möjliggör för barn och vuxna att dela inflytande och ansvar över beslut?	Är det ett policykrav att barn och vuxna delar inflytande och ansvar över beslut?
NIVÅ 4 Barn involveras i beslutsfattande processer	Är jag beredd att låta barn delta i mina beslutsfattande processer?	Finns ett förfarande som möjliggör för barn att delta i beslutsfattande processer?	Är det ett policykrav att barn ska vara involverade i beslutsfattande processer?
NIVÅ 3 Barns åsikter och synpunkter beaktas	Är jag beredd att beakta barns åsikter och synpunkter?	Möjliggör den beslutsfattande processen att barns åsikter och synpunkter beaktas?	Är det ett policykrav att barns åsikter och synpunkter ska vägas in i beslutsfattande?
NIVÅ 2 Barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter	Är jag beredd att stödja barn att uttrycka sina åsikter och synpunkter?	Har jag tillgång till olika aktiviteter och metoder som stödjer barn att uttrycka åsikter och synpunkter?	Är det ett policykrav att barn ska ges stöd i att uttrycka sina åsikter och sina synpunkter?
NIVÅ 1 Barn blir lyssnade till	Är jag beredd att lyssna på barn?	Arbetar jag på ett sätt som möjliggör att barn blir lyssnade till?	Är det ett policykrav att barn ska bli lyssnade till?
BÖRJA HÄR >	>	>	>

Till skillnad från Hart ser Shier sin modell som ett praktiskt verktyg för att arbeta med barns delaktighet och inflytande. Han varnar samtidigt för att se det som en enkel övning där ett antal rutor fylls i. Han konstaterar att modellen antagligen är mest fruktbar att använda när svaret på en fråga är nej, eftersom det tvingar de vuxna att fråga sig själva om de vill, kan och är redo att ta konsekvenserna av en

förändring i sin organisation. Den högsta nivån innebär exempelvis att organisationen förbinder sig att ge upp en del av sin makt över beslut till barn. Shier framhåller också att en organisation sällan är homogen och att barn kan vara delaktiga på olika nivåer inom olika delar av samma organisation. Det är därför viktigt att arbeta med Shiers modell utifrån sin egen kontext för att hitta ett svar på vad nästa steg kan vara.

Danska Børnerådets delaktighetsmodell

Vid sidan av Harts och Shiers modell finns det också en annan typ, som istället för att fokusera på barns delaktighet eller de vuxnas organisationer, lägger tyngdpunkten på kontexten där delaktigheten sker.

I modellen ses barnet som expert på sin egen situation. Denna kunskap kan förmedlas både i frågor som rör barnet direkt eller där barnet är representant för en grupp barn i liknande situation. Syftet är att få användaren att reflektera kring vilka olika metoder som är fruktbara för meningsfull delaktighet och inflytande. Liksom Harts modell är den primärt tänkt att fungera som en utgångspunkt för diskussion. Samtidigt erbjuder modellen ett praktiskt ramverk vid konstruktionen av ett projekt.

Modellen har en horisontell och en vertikal axel och istället för att visa nivåer av delaktighet (som Hart och Shier) är den tänkt att visa olika typer av delaktighet för barn. Den horisontella axeln visar om barnet är delaktigt i frågor som är direkt kopplat till den egna situationen, eller om barnet istället deltar som representant för en grupp barn det själv tillhör. Den vertikala axeln handlar istället om att barn är delaktiga som individer eller som kollektiv, alltså om det sker med ett eller ganska få barn, eller om det involverar en större grupp barn.

I den vänstra delen av modellen är delaktigheten kopplad till barnets eller barnens egna situation. Det barnet bidrar med via

sitt deltagande kan alltså direkt påverka den egna situationen. Detta innebär inte att barnet automatiskt har den avgörande rösten i ett beslut. Däremot är det tydligt att barnet talar i egen sak och i frågor som berör barnet själv. I den nedre delen är deltagandet individuellt, medan det i den övre delen omfattar en grupp barn.

På den högra sidan av modellen deltar inte barn i frågor som rör dem direkt. Barn är istället delaktiga som representanter för en grupp barn med specifika erfarenheter. Detta innebär inte att frågan är oviktig för barnet eller att det de berättar inte kan komma att påverka deras situation, men att deltagandet inte primärt syftar till detta. Delaktighet i denna del kan exempelvis handla om att samla kunskap om situationen för en viss grupp barn, exempelvis inom en verksamhet för samhällsplacerade barn eller för barn i allmänhet. Denna kunskap kan i vissa fall användas som underlag för långsiktig förändring för barn i samma eller liknande situationer. Precis som i vänstra delen av modellen handlar det i den nedre halvan om ett individuellt deltagande, där en specifik historia används för att illustrera situationen för barn i en specifik situation. Deltagandet i det övre högra hörnet handlar istället om att en större grupp barn blir delaktiga för att belysa ett område, ofta via kvantitativa metoder som enkätundersökningar.

Børnerådet påpekar att ett projekt eller en insats kan befinna sig var som helst i deras

modell och inte bara i de fyra hörnen. Vissa former av delaktighet som exempelvis elevråd hamnar någonstans mellan att involvera frågor som berör barn direkt

och att involvera barn som representanter. Det viktiga är att på förhand tänka igenom kontexten och informera barnet om syftet och tänkbara effekter av att delta.

KOLLEKTIV INKLUDERING

Exempelvis inkludering av en skolklass i planering av temavecka på skolan

Exempelvis en enkät om skolbarns hälsovanor

INDIVIDUELL INKLUDERING

Exempelvis socialtjänstens utredning av ett barn

Exempelvis en intervju med ett barn om en specifik situation för att få mer kunskap

PERSONLIG BERÖRT

SOM REPRESENTANT

SAMMANFATTNING AV MODELLER FÖR BARNS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

Det är viktigt att inse att modeller för barns delaktighet och inflytande är teoretiska – och därmed förenklade – förklaringar av en komplex verklighet. Ingen av modellerna ovan kan utgöra hela svaret på hur barns rätt till delaktighet och inflytande ska uppfyllas. Var och en av modellerna kan däremot fungera som ett aktivt reflektions- och diskussionsmaterial. De erbjuder en guide för vad som är viktigt att fundera på när barn ska vara delaktiga inom en organisation eller verksamhet. I många fall kan modellerna kombineras och berika varandra, men i andra fall kan det vara mer intressant vilka insikter var och en av modellerna kan bidra med. De är till för att underlätta för barn att bli delaktiga och få inflytande, inte att vara tvingande regelverk.

Harts delaktighetsstege visar att det är viktigt att fundera över vilken form av delaktighet som eftersträvas och hur mycket makt som ska överlåtas på barnen. Det är först när de frågorna har ställts som deltagarna kan få korrekt information om projektet. Modellen är också viktig för att undvika de olika formerna av falskt deltagande.

Shiers modell uppmärksammar frågan om delaktighet och inflytande i organisationer, och gör det lättare att förstå vilka möjligheter det finns för att öka barns delaktighet i den dagliga verksamheten. Det är först när frågorna i modellen har besvarats som

en struktur, som förpliktigar organisationen att arbeta med barns delaktighet och inflytande på den valda nivån kan skapas. Att det finns tydliga frågor på varje nivå underlättar att navigera kring var organisationen befinner sig. Modellen ger däremot inga svar på specifika tillvägagångssätt när beslut om att göra barn delaktiga har tagits.

Danska Børnerådets modell kontextualiserar sättet på vilket barnet, i sin roll av experter på sin egen situation, blir delaktigt. Den ställer viktiga frågor om hur barnet är delaktigt. Direkt i egenskap av sig själv, eller som representant för en grupp av barn. Skillnaderna i kontext innebär stora skillnader för hur barnen inkluderas, även om graden av delaktighet och inflytande kan variera.

Lästips

Hart, Roger A (1992) *“Children's participation: From tokenism to citizenship”*. No. inness92/6.

Shier, Harry (2001) *“Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter”*. Översättning av Egen växtkraft – Barns och ungdomars delaktighet, självbestämmande och frigörelse.

Børnerådet (2016) *“Håndbog i børneinddragelse”*.

Socialstyrelsen (2018) *“Grundbok i BBIC – Barnets Behov i Centrum”*

DEL 2

Riktlinjer

BARNANPASSAT
FÖRHÅLLNINGSSÄTT

BARNANPASSAT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

För att uppfylla barnkonventionens artikel 12 krävs att vuxna antar ett barnanpassat förhållningssätt, för att ta till sig och förankra barnets erfarenheter och åsikter. Det handlar om att ha kunskap om barns utveckling och uttrycksförmåga, liksom kunskap om olika metoder och anpassningar som kan göras. Så här resonerar barn i vår enkät om detta:

”Man måste vara mer uppmärksam och få in andra idéer, inte bara sina egna.”

Kom ihåg att barn inte är en homogen grupp. Förutsättningarna för vart och

ett av de barn som medverkar kommer att skilja sig åt. Bemötande och upplägg måste därför utgå ifrån vad som bedöms vara bäst för varje barn. Ibland på förhand givet och ibland märks det allt eftersom, inte minst i dialog med barnet.

Den bästa utgångspunkten är att visa ett ärligt intresse för medverkande barn, fokusera på att skapa tydliga och trygga ramar, samt att ha förståelse för att omständigheterna förändras eller att barnets åsikter och intressen utvecklas.

PRAKTISKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH MÅL STYR METODVAL

Det är viktigt att det finns olika metoder för att barn ska kunna uttrycka sina åsikter, känna sig delaktiga i beslut som rör dem och aktiviteter de deltar i. Innan ett sådant arbete påbörjas eller utvecklas behöver vissa frågor ställas, för att klargöra varför vi ska göra detta.

Vad är syftet med att ge barn inflytande och delaktighet?

Det finns ofta flera svar på en sådan fråga, även om det alltid är barnets grundläggande rättighet. Det är viktigt att tänka igenom vad vi mer exakt är ute efter, eftersom valet av metod i stor utsträckning påverkas av vårt syfte och mål. Vill vi till exempel samla kunskap och erfarenheter utifrån en grupp barns kontext, så kanske

en enkät eller intervju är en bra metod. Vill vi utveckla en idé om en ny aktivitet kanske det passar bättre att använda en metod med kreativt skapande eller åsiktstorg.

Det handlar också om att definiera om det handlar om så kallat formellt eller informellt inflytande. Tänker vi till exempel på regelbundna möten, ett barnråd eller en styrelsepost? Eller tänker vi mer på löpande verksamhet och möjligheten att välja aktivitet och att ha tydlighet kring turtagning och talordning?

Genom att prioritera och visa att vi bryr oss om vad barn i vår verksamhet har att säga, skapar vi förutsättningar för att barnen faktiskt ska vilja berätta vad de tänker på, upplever och vill utveckla.

Till vem vänder vi oss?

Ofta görs ett urval utifrån vilka som berörs av aktiviteten och dess syfte. De barn som på olika sätt påverkas av ett beslut bör få möjlighet att diskutera och påverka. Det kan också vara en mer öppen utgångspunkt, som handlar om att generellt utveckla verksamheten och ge barn delaktighet och inflytande.

Det kan alltså finnas olika målgrupper och det är viktigt att konkretisera och tydliggöra detta. Vänder vi oss främst till en grupp med barn i en viss ålder eller är det individer i olika åldrar vi vill nå? Vilken betydelse har till exempel könsidentitet och bostadsort för att genomföra aktiviteterna på ett inkluderande sätt? Hur ska vi kommunicera, nå ut och rekrytera barn till aktiviteterna för delaktighet och inflytande? Finns det barn som vi aldrig når? Hur skulle vi kunna nå dem? Tänker vi oss aktiviteter online eller offline, det vill säga digitala möten eller fysiska möten på samma plats?

Hur ser våra förutsättningar ut?

Det kan finnas stora skillnader i tillgängliga resurser, i form av budget, tid och personal. Detta påverkar metodval och ska tänkas igenom noga. För även om viljan och engagemanget är stort, påverkar praktiska förutsättningar.

Därför är det viktigt att gå igenom vem som kan och vill genomföra detta, vilken plats aktiviteterna ska ske på (online eller offline) och när de kan hållas. Kontrollera om det

finns en budget för att till exempel kunna köpa in material till aktiviteterna eller ge en gåva som tack för medverkan. Det är värdefullt att tidigt fundera på om det behövs någon typ av tillgänglighetsanpassning eller särskilt stöd, samt att se över säkerhetsrutiner för vad som görs om något händer som kan påverka ett barn negativt.

På vilket sätt vill vi återkoppla om vad som görs?

Beroende på vilka aktiviteter som genomförs finns olika önskemål och behov av information, utvärdering och uppföljning. Det kan finnas uppsatta mål vars utfall ska redovisas, en styrelse eller ledningsgrupp som vill ha rapport om utvecklingen, eller deltagande barn som vill veta vad som händer i stunden. Det är bra att redan i planerings- och inledningsfas fundera på detta och därefter ha återkommande samtal om vilket behov som finns av att kommunicera och dela information om vad som görs. Här är det viktigt att komma ihåg att barnen ska inkluderas.

Meningsfullt deltagande kräver återkoppling. För känslan av sammanhang påverkas av att få information om vad som händer nu, vad som gick att genomföra och vilka argument som finns för att det eventuellt inte blev av. Viljan att delta igen påverkas också liksom intresset för att engagera sig på liknande sätt. Själva resultatet är inte alltid det viktigaste. Metoderna, relationerna och bemötandet under processen ger erfarenheter som berikar och ger ett värde i sig.

NIO KRAV SOM KVALITETSSÄKRAR PROCESSER FÖR BARN DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

FN:s barnrättskommitté har listat vilka krav som ska ställas för processer där ett eller flera barn hörs och deltar. Syftet är att kvalitetssäkra de aktiviteter som görs med barn. Processerna ska vara:

1. Transparenta och informativa

Barn måste få fullständig och målgruppsanpassad information om sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter och att hänsyn ska tas till dessa åsikter. Barn måste få information om vad syftet är med att delta, hur deltagandet ska genomföras och vilka konsekvenser det får för dem och andra.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- ☑ Har barnet fått tillräcklig information om processen (syfte, omfattning, potentiella fördelar och risker) för att kunna fatta beslut om att delta?
- ☑ På vilket sätt har barnet informerats? Har information delats på ett barnanpassat sätt, på ett språk och i ett format som barnet kan förstå och ta del av?
- ☑ Har barnets vårdnadshavare fått relevant information om processen för att säkerställa samtycke och att de kan uppmuntra barnets deltagande?

2. Frivilliga

Barn ska aldrig tvingas att uttrycka åsikter mot sin vilja. De ska få information om att de kan avsluta sitt deltagande när de vill.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- Är barnets deltagande frivilligt?
- Har barnet fått tillräckligt med information och tid på sig för att kunna fatta beslut om att delta eller inte?
- Kan barnet när som helst avsluta sin medverkan?

3. Respektfulla

Barns åsikter ska mötas med respekt och barn ska få möjlighet att initiera idéer och aktiviteter. Vuxna som arbetar för och med barn ska erkänna, respektera och stötta deras idéer, handlingar och bidrag.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- Har hänsyn tagits till vilka tider som passar för barnet att delta? Krockar aktiviteterna med andra saker, till exempel skola?
- Kan ledare arbeta vid tider som bäst passar medverkande barn, till exempel på kvällar och helger?
- Har barnet stöd från vuxna i sin närhet för att delta? Till exempel möjlighet att ha med sig någon för att känna sig trygg eller få praktiskt stöd genom tolk.
- Planeras aktiviteter på ett sätt som tar till vara barnets intressen, bidrar till ett tryggt klimat och respekterar åsiktsskillnader mellan de som deltar?

4. Relevanta

Barn ska ha möjlighet att använda sig av sina erfarenheter, kunskaper och färdigheter för att uttrycka sina åsikter om frågor som har verklig relevans i deras liv. Utrymme måste skapas för att barn ska kunna belysa och ta itu med problem som de själva identifierar som relevanta och viktiga.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- ☑ Är mål och de frågor som uppmärksammas intressanta och relevanta för barnets eget liv?
- ☑ Får barnet utrymme att själv lyfta fram frågor som är relevanta och viktiga?
- ☑ Känner barnet press från vuxna att delta i processer och aktiviteter som inte känns relevanta för dem själva?
- ☑ Stöttas erfarenhetsutbyte, lärande och nätverk bland barnen?

5. Barnanpassade

Miljöer och metoder ska ta hänsyn till och spegla barns förmågor och intressen. Det måste finnas tillräckligt med tid och resurser för att säkerställa att medverkande barn är tillräckligt förberedda, har självförtroende och har möjlighet att bidra med sina åsikter. Olika barn behöver olika typer av stöd och olika sätt för att engageras i processen.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- ☑ Används barnanpassade metoder? Det handlar om att skapa ett tryggt och välkomnande forum, att variera upplägg och metoder samt skapa utrymme för kreativitet. Barnets egna idéer och behov måste vara utgångspunkten. Finns det moment eller övningar som kan vara svåra för vissa barn?
- ☑ Används barnanpassade mötesplatser, som är tillgängliga för alla barn? Kan alla komma in och ta sig runt oavsett funktionsförmåga? Är ljussättning, ljudnivå och möblering anpassad för att passa alla?
- ☑ Finns tid avsatt för att lära känna varandra, skapa tillit och förtroende?
- ☑ Får barnet stöd för att utveckla idéer och tillsammans med andra samarbeta kring olika förslag på saker att göra?

6. Inkluderande

Att delta ska vara inkluderande och öppet för alla barn på lika villkor. Barn är en heterogen grupp och möjlighet till deltagande ska ske utan diskriminering.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- Får barn med olika bakgrund och förutsättningar möjlighet att delta och påverka?
- Görs ansträngningar för att analysera och övervinna hinder för inkludering?
- Är aktiviteterna tillgänglighetsanpassade?
- Uppmuntras vårdnadshavare att låta barnet delta?
- Får barnet information om till exempel barnkonventionen, jämlikhet och diskriminering?
- Har ledare tillräcklig kunskap för att möjliggöra ett inkluderande deltagande för barn?
- Finns det samarbeten för att anpassa och stärka rättvisa möjligheter till deltagande? Till exempel med en organisation som har specialkunskaper om HBTQI.

7. Understödda av utbildning

Både barn och vuxna behöver stöd för att stärka sina färdigheter kring delaktighet och vad det innebär. Barn för att själva förstå sina rättigheter, känna till former för delaktighet och inflytande, och aktivt kunna välja hur de vill delta. Vuxna för att underlätta barns deltagande, arbeta tillsammans med barn och för att engagera barn.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- Finns det utrymme för att ge barn utbildning kring barnkonventionen, delaktighet och inflytande, eller andra ämnen som medverkande barn tycker är relevanta?
- Har ledare fått utbildning om barnkonventionen, delaktighet och inflytande, barnanpassad process, tillgänglighet och säkerhetsfrågor?
- Har ledare förutsättningar och kompetens att leda processer för barns delaktighet och inflytande, på ett sätt som gör att barnens åsikter tas på allvar?

8. Säkra och riskmedvetna

Att uttrycka åsikter kan innebära risker. Vuxna har ansvar för de barn de leder och arbetar med, och måste vidta alla åtgärder för att minimera risker för att barn utsätts för våld, utnyttjas, eller drabbas av andra negativa konsekvenser av sitt deltagande. Det måste finnas en strategi för att skydda barn, med hänsyn till särskilda risker som vissa grupper av barn utsätts för. Barn ska få information om deras rätt till skydd och de ska veta vart de ska vända sig för att få hjälp om det behövs. Barn ska få möjlighet att med stöd delta i arbete med riskbedömning och handlingsplan. För att skapa förståelse av värdet av att delta och för att minimera de risker som barn annars kan utsättas för är det viktigt att inkludera familjer och lokalsamhällen i arbetet.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- ☑ Finns det säkerhetsrutiner och riktlinjer för hur barn skyddas när de medverkar i processer för delaktighet?
- ☑ Finns det en riskbedömning och handlingsplan för att förebygga och hantera riskerna? Har barn deltagit i den processen?
- ☑ Känner sig barn trygga när de deltar? Vet barnen vart de ska vända sig om något inte känns bra?
- ☑ Finns det kontakter för psykosocialt stöd eller annan form av stöd om något barn behöver?
- ☑ Har ledare fått utbildning och introduktion kring hur de ska agera i sitt ledarskap och för att skapa en trygg verksamhet?
- ☑ Har ledare fått utbildning och handledning kring hur de ska agera om barn delger information som väcker oro?
- ☑ Finns information om vad som ska göras vid nödsituationer?
- ☑ Finns det någon som är särskilt ansvarig för säkerhetsfrågor och uppföljning ifall något händer? Är ansvarsfördelning och roller tydliga?
- ☑ Har medverkande barn fått information om risker och säkerhetsåtgärder innan de gett sitt samtycke till att delta?
- ☑ På vilket sätt erbjuds möjligheter för barn att vara delaktiga och skapa förhållningsregler?
- ☑ Har barnets vårdnadshavare gett sitt samtycke till att barnet deltar?

9. Präglade av ansvarsskyldighet

Barn har rätt att få tydlig återkoppling och feedback kring sin medverkan i processer för delaktighet och inflytande, och kring vilken betydelse deras medverkan har haft. Till exempel ska barn vid all forskning eller konsultation få information om hur deras åsikter har tolkats och använts. Vid behov ska möjlighet ges att ifrågasätta och påverka analysen av resultaten. Granskningar och utvärderingar av barns deltagande bör genomföras tillsammans med barnen.

Frågor för att se om kravet uppfylls:

- ☑ Tar vuxna hänsyn till barns åsikter och förslag och agerar utifrån dem?
- ☑ Får barnet feedback om i vilken utsträckning hänsyn har tagits till dess åsikter?
- ☑ Finns det resurser för att följa upp och utvärdera kvalitet och resultat av processen för barns delaktighet och inflytande?
- ☑ Får medverkande barn stöd för att aktivt delta i uppföljnings- och utvärderingsprocessen?
- ☑ Finns det någon plan för att ta fram och dela en barnanpassad rapport om processen?

SKAPA TRYGGA MÖTEN OCH SAMTAL

Ibland krävs det att barn som till exempel lever i utsatthet på olika sätt får möjlighet att samlas i en grupp med andra barn som delar liknande erfarenheter. Detta för att de ska vara trygga, att deras förtroende byggs upp över tid och att barnen inte känner sig kritiserade och dömda. Tillsammans kan de bygga upp en positiv identitet och påverka sin specifika situation. Det finns också värdefulla vinster av att samla barn med olika erfarenhet och bakgrund. Det möjliggör samarbeten och nya positiva sammanhang, som kan bidra till att övervinna stigma och diskriminering.

Att nå tillit i en process, mellan barn, och mellan barn och vuxna, kräver tid och förmåga att se vinsten av att lära känna varandra och skapa sammanhållning. Genom att ge processen en sorts uppvärmningstid skapas goda förutsättningar för att senare kunna vara aktiv på fler nivåer. Om utgångspunkten är att anpassa för de mest sårbara, blir det också bättre för hela gruppen.

Barn ska känna att de får utrymme att uttrycka sig fritt. Då måste vi poängtera att alla lika värde och att olika åsikter är okej, berikar och ska respekteras. För att skapa trygga samtalsklimat och ge barn utrymme att själva uttrycka sina åsikter, behöver ofta olika metoder användas.

Olika individer känner sig trygga med olika saker. I efterföljande del finns många metoder att utgå ifrån. Oavsett vilken som väljs, är det generellt sett bra att tänka på följande:

1

Börja med att se över sammanhanget

Exempel på frågor att utgå ifrån: *Var är vi? Vad ska vi göra? Vilka deltar? Varför ska vi göra det här?*

2

Använd nyfikenhet och öppna frågor

Undvik allt för många frågor som ger ja- eller nej-svar. Ställ öppna frågor som ger individen utrymme att själv uttrycka sina tankar och funderingar. Exempel på frågor att ställa: *Vad tycker du är viktigt? Hur skulle du göra? Varför vill du vara med? Ha tålamod och invänta svar. Ställ följdfrågor som: Kan du berätta mer om det?*

3

Sammanfatta och säkerställ

Se till att det inte uppstår missförstånd eller oklarheter. Sammanfatta och ställ klargörande frågor som: *Stämmer det att?*

4

Gå igenom nästa steg

Exempel på frågor att utgå ifrån: *Vad händer nu? Vilka uppgifter har vi? När ses vi igen?*

ATT TÄNKA PÅ VID ORO FÖR ETT BARN

Det måste finnas beredskap ifall något händer vid processer och aktiviteter där barn deltar. Det kan handla om akuta situationer eller mer gnagande känsla av oro för att något är fel. Oavsett vilket, ska du agera så att barnet kan få hjälp.

- Vid akuta situationer med fara för liv, egendom eller miljö kontakta SOS Alarm via telefonnummer 112.
- Om du känner oro och misstänker att ett barn far illa ska det anmälas till socialtjänsten som utreder barnets behov av skydd och stöd. På kvällar, nätter och helger ska du vända dig till socialjouren. Ring SOS Alarm på telefonnummer 112 och säg att du vill komma till socialjouren. På vardagar under kontorstid kontaktar du kommun eller stadsdel.
- Brott anmäls till polisen. Vid akuta situationer ring 112. Behövs klarhet i om det är ett brott eller inte, och det inte är akut, ring 114 14.

Exempel på brott:

- att ett barn blir slaget
- att någon tar fysiskt på ett barn, på ett sätt som känns obehagligt eller gör att barnet blir rädd
- att någon förgriper sig sexuellt på ett barn
- att någon hotar eller skrämmer ett barn
- att ett barn blir av med ägodelar

Här följer exempel på vad det kan vara som gör att du känner oro för ett barn.

Du hör eller ser att barnet:

- har svårt att koncentrera sig, på ett annat sätt än tidigare
- är lågt och nedstämt
- är utåtagerande och argt
- verkar rädd
- har ångest
- är orolig och nervös
- har problem i skolan eller på eventuellt arbete
- har problem med alkohol eller droger
- begår brott
- har tecken på skador från våld; som blåmärken, bränn-, bit- eller skärskador

Du anar, misstänker eller hör att barnets vårdnadshavare:

- är frånvarande och svåra att få i kontakt med i ärenden som rör barnet
- brister i sin omsorg om barnet
- tar på barnet på ett sätt som inte känns okej
- är våldsamma och hotfulla
- har problem med alkohol eller droger
- inte har tillräckligt med pengar
- är påverkade av arbetslöshet, sjukdom eller separation
- bråkar mycket

Som vi skrivit tidigare kring säkerhet och riskmedvetenhet, ska barn delta i arbetet med riskbedömning och handlingsplan. Det måste vara känt vart de kan vända sig om något inte känns bra. Ofta görs detta till den person som ansvarar för den verksamhet som barnet deltar i. Men om barnet inte kan eller vill prata med just den personen, måste det finnas information om andra sätt att göra sin röst hörd eller för att få stöd. Det kan till exempel finnas möjlighet att skicka in frågor, höra av sig till en utsedd kontaktperson som ska tillvarata barns röster och ge stöd, samt finnas möjlighet att anmäla klagomål eller oro till en anonym "visselblåsarfunktion".

När digitala metoder används bör särskilt säkerhet på nätet belysas. Barn behöver stöd i att veta hur de ska bemöta och hantera händelser som sker online. Det bör ske inom ditt ansvarsområde som ledare, men som en del i att barnet ska veta vart det kan vända sig för råd och stöd kan till exempel BRIS nämnas. Dit kan barn ringa, chatta eller mejla varje dag. ECPAT Sverige har en stödlinje för barn och unga, där de kan få hjälp och råd om sexuella kränkningar, hot och övergrepp på nätet eller IRL (In Real Life syftar till den verkliga, fysiska världen och inte den digitala).

Lästips

UNICEF (2020), *"ENGAGED AND HEARD! Guidelines on Adolescent Participation and Civic Engagement"*.

EuroChild & Learning for Well-Being (2019). *"We are here: A child participation toolbox"*.

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) *"Barnets rätt att bli hörd"*.

UNICEF (2012) *"Child Safety Online: Global challenges and strategies. Technical Report"*.

Childhood, End Violence Against Children, ITU, UNESCO, UNICEF, UNODC, We Protect, WHO (2020) *"COVID-19 and its implications for protecting children online"*.

DEL 3

Metoder

PRAKTISKA METODER FÖR
BARNNS DELAKTIGHET OCH
INLYTANDE

PRAKTISKA METODER FÖR BARNS DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE

I den här delen av handboken följer olika typer av övningar, underlag och metoder för att skapa delaktighet och inflytande för barn i olika verksamheter. Detta är främst en inspirationsbank, som vill visa den variation av möjligheter som finns. Löpande i texten finns tips på material och litteratur för den som vill få fördjupad information. I slutet av boken finns också läsanvisningar. Även här löper den röda tråden om vikten av att lyssna på barnen. Eller för att uttrycka det med ett citat från vår enkät där barn tipsar vuxna:

”Att fråga och att man ska argumentera, istället för att bara bestämma.”

Vår utgångspunkt är att varje ledare för en aktivitet gör en bedömning av vad som kan passa de barn som ska delta. Våra

kontexter och erfarenheter skiljer sig åt och detta styr våra metodval. Fundera igenom de olika momenten i den metod du tänker använda, för att se om det finns saker som gör att det kan vara svårt för vissa barn att vara aktiva och ta del av metoden. Det kan till exempel handla om språkliga hinder eller nedsatt syn, hörsel eller rörelseförmåga. Uppmärksamma tillsammans hur hindren kan undanröjas för att alla ska kunna delta på lika villkor. Tänk på att det inte är metoden som ska styra urvalet av deltagande barn, välj då hellre en annan metod. Kom också ihåg att tidigt inkludera barnen, för att tillsammans diskutera val och utveckla de metoder som används.

Det görs ingen uppdelning av övningarna utifrån vilken ålder de vänder sig till. Det är viktigare att tänka på vad som är syftet

med övningen och hur vi kan få den att fungera i just vår kontext, utifrån alla deltagarnas olika förutsättningar.

Det finns ingen direkt ordning för hur metoderna vi presenterar ska användas i praktiken. Du kan välja övningar i den ordning som inspirerar dig och passar för din verksamhet. Men vi har valt att inleda med olika övningar för att lära känna varandra, träna på att uttrycka sig i grupp och ta ställning till givna påståenden. Därefter kommer olika metoder för interaktion, kreativt skapande och reella påverkansmöjligheter. Slutligen finns exempel för uppföljning och utvärdering.

Beroende på om vi möter barn mestadels digitalt eller fysiskt, kan särskilda anpassningar behöva göras. Säkerställ att alla har tekniska förutsättningar och information om upplägg och innehåll. Många metoder fungerar direkt i onlinesammanhang, medan andra kräver vissa justeringar eller behöver väljas bort. Till exempel forumspel gör sig bäst när personer kan ses fysiskt, för att tillsammans spela upp och gestalta scener. Diskussioner och samtal funkar bra online. Inte minst covid-19-pandemin har visat flexibla möjligheter till digitala aktiviteter och interaktion, på ett sätt som når ut till betydligt fler än tidigare.

KOM IHÅG BARNETS PERSPEKTIV

Det måste finnas möjlighet för de deltagande barnen att stå över ett moment och själva välja vad de vill delta i. Som ledare för en aktivitet kan vi, utifrån barnens förutsättningar, uppmuntra till delaktighet, anpassa och ge utrymme för barnens behov. Barn har visserligen rätt att uttrycka sina åsikter, men det omvända gäller också, rätten att välja att inte göra det. Barnets rätt att uttrycka åsikter är ett val, inte en skyldighet.

Ett tryggt och tillåtande klimat är en bra förutsättning för att vilja och kunna delta. Därför är det viktigt att prioritera sammanhållning och ha en konkret plan för hur vi tillsammans skapar en positiv atmosfär vid våra aktiviteter. Som ledare är det

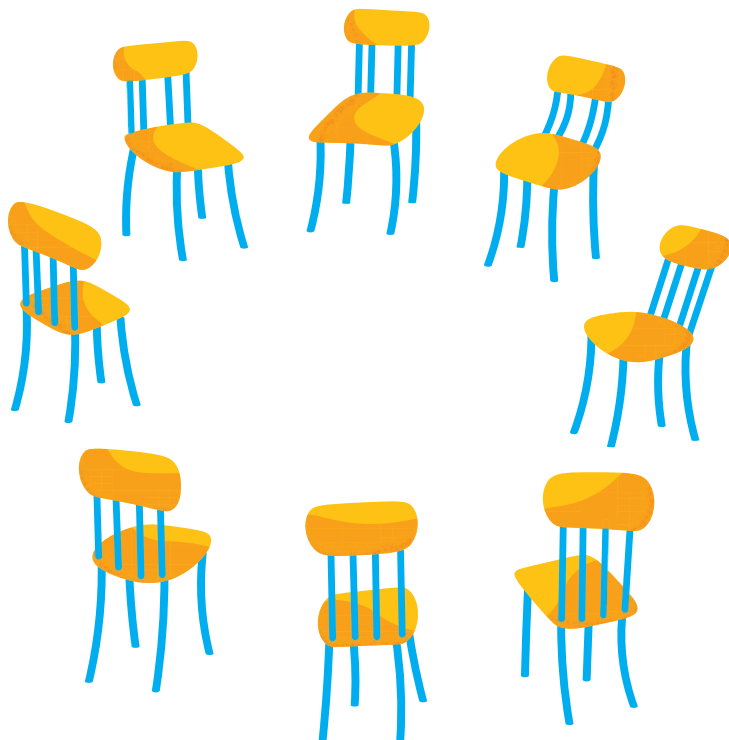
viktigt att se, höra och bekräfta alla barn. Uppmuntra, peppa och utmana dem att utvecklas. Tillsammans med de barn som deltar bör vi gå igenom vad vi ska göra och hur vi vill ha det så att det blir så bra som möjligt, och om vår plats för aktiviteter ska göras i ordning på något särskilt sätt.

Det är också viktigt att tänka på att de övningar och metoder vi lyfter fram syftar till delaktighet och inflytande för barn. På olika sätt ska tankar och åsikter få ta form och uttryckas. Det kan krävas tålamod och övning för att våga uttrycka sig och stå för sina åsikter. Genom att mötas i samtal och aktiviteter utvecklas vår respekt för varandras åsikter och tankar kring vad som är viktigt, och hur vi hittar samband mellan åsikter och praktiskt agerande.

METODER FÖR INTRODUKTION

Här följer exempel på metoder för hur barn kan introduceras för varandra och temat delaktighet och inflytande. De skapar möjlighet att lära känna varandra, att testa att uttrycka sina åsikter och diskutera, samt att lära sig mer om barnkonventionens artikel 12.

Icebreaker

Det finns olika övningar för att värma upp och liksom "bryta isen" socialt. Syftet kan vara att deltagarna ska lära känna varandra. Det kan också vara att deltagarna ska få skratta och att energinivån ska höjas. Denna övning är bra att ha som en sorts reservövning, som kan tas fram när ni gjort något för länge och behöver bryta av med något annat.

Exempel på icebreakers:

Namn och egenskap

Varje deltagare presenterar sig, säger sitt namn och lägger till en egenskap till sitt namn som börjar på samma bokstav som förnamnet. Till exempel: Alex asrolig, Hamid härlig och Noa nyfiken.

Hämta en grej

Var och en får till uppgift att hämta något i rummet som de tycker passar för vem de är. Sedan får alla presentera sig och säga något om varför de valde just den saken. Till exempel: "Jag valde en penna eftersom jag gillar att skriva." Eller: "Jag valde en papperskorg för att jag inte hittade något annat, men jag gillar att dom finns, så att skräp kan slängas istället för att det skräpas ner."

Rita med omvänd hand

Alla får papper och färgpennor och ska göra ett självporträtt genom att rita med den hand de vanligen inte använder. Det går också att sitta två och två och rita av

varandra, med den ovana handen och genom att ha ögonkontakt. Det blir då mer fokus på att ha roligt än att rita fint.

20 frågor

En person tänker på en annan person och de övriga deltagarna ska genom frågor lista ut vem det är. Frågorna kan bara besvaras med ja eller nej. Personen kan vara någon från verkliga livet, någon som inte längre lever eller en person som finns som karaktär i bok eller film.

Uppfinnare

Ett föremål hålls upp eller ställs fram och uppgiften är att hitta på fler användningsområden än vad föremålet är känt för. Alla får chansen att berätta vad de tänker på. Till exempel kan en kaffekopp användas som blomvas, kakform eller spade.

Hitta en vän

Utifrån par av bilder som till exempel finns i spelet Memory ska deltagare paras ihop. Det behöver därför finnas lika många par av bilder som det finns par av deltagare. Alla får en bild och ska sedan mingla i rummet för att hitta personen med matchande bild

(exempelvis ska en person med en hatt på sin bild hitta den som har den andra bilden av samma hatt). Det går också att viska eller dela ut lappar med olika djur till deltagarna. De ska sedan med rörelser och läten försöka känna igen varandra och gruppera sig utifrån att de är samma djur.

Flytta gummiband

Alla får varsitt gummiband som de trär över huvudet så att det sitter precis vid näsan och mitt bak på huvudet. Gummibandet ska förflyttas ner till halsen, utan hjälp av händer, med hjälp av grimaser och ansiktsrörelser.

TIPS

Helena Alsegård (2007) *"Samarbetsövningar"*.

International HIV / AIDS Alliance *"100 ways to energise groups: Games to use in workshops, meetings and the community"*.

In- och utcheckning

När vi samlar en grupp med barn och ska inleda eller avsluta en aktivitet, är det tryggt och trevligt att ha en rutin kring hur vi gör det. Till exempel att vi samlas på samma ställe, placerar oss i ring så att alla syns, och utgår från att vi vill kolla läget med varandra. Det är vanligt att en ledare ställer en fråga likt "ska det bli kul idag?" eller "har ni haft kul idag?". Risken är att sådana frågor bara får ja- eller nej-svar och för att uppmuntra till mer dialog kan det vara klokt att istället använda öppna frågor som "vad ska bli kul idag?" och "vad har varit kul idag?".

För att alla ska få möjlighet att säga något är det bra att gå en så kallad runda i ringen, där var och en får sin egen tid att svara. Vi kan till exempel som incheckning fråga om det är något särskilt barnen vill göra, lära sig eller prata om. Vi kan fråga vilket väder barnen känner sig som och på så sätt få en glimt av deras dagsform.

Att göra en incheckning kan också vara att låta deltagarna ta en stund, var och en för sig, för att skriva några saker som finns i tankarna. Alla får skriva på en lapp vad de tänker på, inte får glömma eller ska göra sen. Sedan viker alla ihop lappen och lägger den i tryggt förvar i sin egen ficka, väska, låda eller liknande. Det är ett sätt att symbolisera att vi inte kan påverka det just nu, utan kan fokusera på det som ska göras i stunden. När aktiviteten är slut kan lappen tas upp för att låta den yttre verkligheten återvända lite mer.

Som utcheckning kan vi som ledare fråga vad som har varit bäst, vad de vill ändra på eller göra mer av. Vi kan fråga vilken siffra mellan 1–10 de tycker stämmer med känslan nu, där 1 är trött och låg medan 10 är pigg och påfylld med energi. Ibland kan det vara bra att ha med bilder, till exempel Memorybrickor. Då kan deltagaren istället för att själv formulera sig välja den bild som förklarar hur det känns.

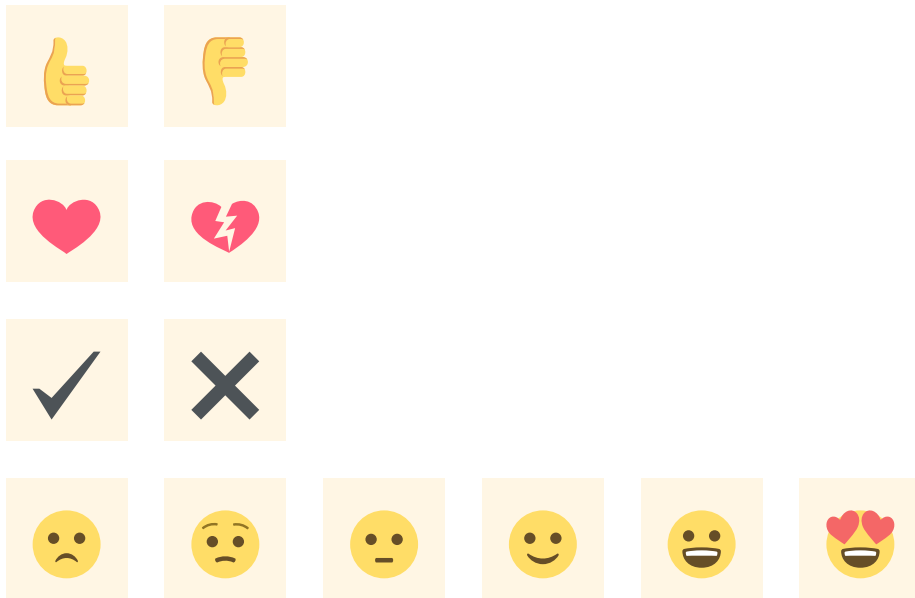

Uttrycks kort

Bildstöd och olika typer av uttrycks kort kan fungera bra som hjälp till in- och utcheckning. Till exempel kan en fråga om hur det känns besvaras med emojis, bilder och känslkort. Det går också att uttrycka sin åsikt genom att rösta och tycka till om olika påståenden, frågor och förslag genom givna alternativ.

Genom olika typer av röstkort kan övningen anpassas utifrån deltagarnas förutsättningar. Till exempel är illustrationer bra att använda när alla kanske inte kan eller orkar läsa. Många uppskattar också variation. Då kan röstning vara ett enkelt sätt att ta ställning och det öppnar upp för samtal och diskussion.

Exempel på bilder att utgå ifrån:

Exempel på frågor och påståenden att utgå ifrån:

- Vi behöver en ny klätterställning till skolgården.
- Piteå Summer Games känns som rätt cup för oss.
- Tisdag är en bra läxdag.
- Ungdomsriksdag intresserar mig.
- Jag har den information jag behöver.
- Jag känner mig nöjd med beslutet om schemaändring.
- Jag önskar mer tid för diskussion.

Andra frågor kan vara mer inriktade på ett tema och till exempel utgå från känslan av att få vara med och bestämma:

- Jag får vara med och bestämma hemma.
- Jag får vara med och bestämma i skolan.
- Jag får vara med och bestämma i mina fritidsaktiviteter.
- Jag får vara med och bestämma i kommunen.

TIPS

Riksförbundet för döva, hörselskadade och barn med språkstörning har bildstöd för nedladdning, samt informationsfilmer, intervjuer och manualer till olika bildstödsprogram.

Det finns många olika samtalskort som också rymmer bilder och de passar bra för att starta och variera samtal. De flesta kostar pengar, men till exempel

Brottsoffermyndigheten har ett material som fritt kan användas. Det heter "Liten och trygg – en handledning för samtal om barns känslor och vuxnas ansvar" och ger exempel på övningar som syftar till att hjälpa barn att sätta ord på känslor, lära sig om sina rättigheter och om kroppsgänser. Det finns särskilda känslkort som kan användas i många olika sammanhang.

Frågesport

I en frågesport eller quiz ställs frågor med olika svarsalternativ, där ett svar är det korrekta. Det kan vara ett sätt för deltagarna att komma igång, få en introduktion till ett tema eller för att påbörja ett samtal. Att placera ut frågorna på olika ställen i rummet kan också vara ett sätt att fylla på energinivåer genom rörelse, när deltagarna tar sig runt till de olika frågorna.

TIPS

Det finns många digitala appar och webbplatser där frågesporter kan hittas och skapas, till exempel kahoot.com.

Exempel på frågor att ställa:

Vad handlar barnkonventionen om?

- Barns rättigheter   Barns skyldigheter   Barns rättigheter och skyldigheter

När blev barnkonventionen lag i Sverige?

- 1970   1990   2020

Vem räknas som barn i barnkonventionen?

- Alla upp till 12 år   Alla upp till 15 år   Alla upp till 18 år

Vilken artikel i barnkonventionen handlar om barns rätt till delaktighet och inflytande?

- Artikel 2   Artikel 12   Artikel 21

Vad betyder det att barn har rätt till delaktighet?

- Att barn ska dela med sig av sina saker   Att barn ska känna sig välkomna och bli lyssnade på   Att barn ska akta sig för farligheter

Vad betyder det att barn har rätt till inflytande?

- Att barn ska få lära sig att flyta   Att barn ska få bestämma allt   Att barn ska få vara med och påverka

Oavslutade meningar

En övning för att hjälpa deltagarna att komma igång med sina tankar utifrån färdigt formulerade meningar och frågor. Genom att återkomma till en metod, men variera frågorna, känner deltagarna igen sig och är trygga med hur övningen brukar göras. Det kan göra det lättare att uttrycka sig och att vilja vara med.

Det är bra att samlas i en ring där ni ser varandra och alla får sin plats. Ibland är det

värdefullt att ha en sak som den som ska prata håller i, som en boll eller en pinne, för att visa att nu är det min tur.

Det kan också vara givande att skriva meningar på olika kort. Då kan deltagarna vara i mindre grupper, dra kort med meningar och berätta för varandra. Det blir ett sätt att lära känna varandra eller påbörja ett arbete utifrån ett givet tema.

Vi kan utgå från relativt allmänna och blandade meningar likt:

- Jag blir glad av ...
- Ett djur jag tycker om är ...
- Jag längtar efter ...
- En förebild jag har är ...
- Om jag hade ett trollspö skulle jag ...
- Jag är stolt över ...
- För att slappna av brukar jag ...

Det går också att formulera meningarna på andra sätt och be deltagarna att "berätta mer" eller "säg något om". Då kan det se ut så här:

- Berätta om en resa du skulle vilja göra ...
- Berätta om något som inspirerar dig ...
- Berätta om en uppfinning du önskar fanns ...
- Berätta om något du tycker är viktigt ...
- Berätta om en dröm du har ...
- Berätta om något du är duktig på ...
- Berätta om något roligt du har gjort ...
- Säg ditt drömjobb ...
- Säg något du vill lära dig ...
- Säg en bra egenskap som en vän ska ha ...
- Säg något du är intresserad av ...
- Säg en sak du skulle ta med dig till en öde ö ...
- Säg något modigt du har gjort ...
- Säg något du skulle vilja ägna mer tid åt ...

Sedan går det förstås att inrikta sig mer, välja ett tema som ni särskilt vill fokusera på och styra deltagarna att mer konkret ge sina åsikter kring en idé, ett beslut eller ett område ni vill se över. Till exempel:

- Det jag tycker är viktigt är ...
- För mig blir det svårt när ...
- Det jag uppskattar särskilt är ...
- Det jag tycker ska ändras är ...
- Ett förslag som jag har är ...
- Om jag fick bestämma skulle jag ...
- Det som känns meningsfullt är ...

METODER FÖR REFLEKTION OCH DISKUSSION

Nedan följer metoder för att diskutera olika värderingar och åsikter, att reflektera och ta ställning. Det är alltid viktigt att visa varandra respekt, men i värderingsövningar är det särskilt viktigt att skapa ett tryggt sammanhang där vi lyssnar på varandra, väljer hur vi vill delta och där det inte finns svar som är rätt eller fel.

TIPS

John Steinberg (2020) *”Aktiva värderingar – värderingsövningar i skolan”*.

Slide

En övning där alla ska träna på att välja och ta ställning utifrån två givna svarsalternativ. Alla ska välja ett svar, även om båda svaren kan kännas rätt och det finns nyanser av argument som att ”det beror på”. Därefter är det okej att ändra sig. Genom att använda övningen flera gånger, och variera frågorna, skapas allt eftersom mer trygghet i att våga och kunna testa att svara på olika sätt.

Alla deltagare ska placera sig på ett led. De ska vara ganska nära varandra med ansiktet vänt åt samma håll. Det ska finnas utrymme för att förflytta sig åt vänster eller höger. Du som leder övningen ska vara framför ledet så att du syns och hörs

tydligt. Utifrån svarsalternativen pekar du åt det håll deltagarna ska förflytta sig.

Värm gärna upp och testa ifall det finns någon fråga om vad ni ska göra. Börja till exempel med att fråga ”Vad är godast, glass eller godis?” Berätta att de som tycker att glass är godast förflyttar sig ett steg till vänster, medan de som tycker att godis är godast tar ett steg åt höger. Prata med deltagarna om varför de har valt just den sidan och nämn att det är okej att byta sida ifall någon ändrar sig efter att ha hört andras argument. Tacka sedan och säg åt deltagarna att de får komma tillbaka till mitten. Fortsätt med fler frågor eller påståenden.

Till exempel:

Vad gillar du bäst?

VINTER	SOMMAR
TIKTOK	YOUTUBE
HUND	KATT
FLOSSA	SHUFFLA
MATTE	SVENSKA
HARRY POTTER	STAR WARS
PYSSLA	SPORTA

Jag vet mycket om barnkonventionen?

JA | NEJ

Jag vet vad delaktighet är?

JA | NEJ

Jag vet vad som menas med inflytande?

JA | NEJ

Vad är viktigast i barnkonventionen?

RÄTT TILL SJUKVÅRD	RÄTT TILL UTBILDNING
SKYDD FRÅN VÅLD	SKYDD FRÅN NARKOTIKA
RÄTT TILL LEK	RÄTT TILL PRIVATLIV

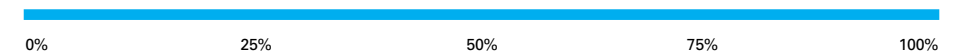
Vem vet vad som är bäst för barn?

BARNET SJÄLV	FÖRÄLDRAR
FORSKARE	SOCIALTJÄNST
LÄRARE	IDROTTSTRÄNARE

På linjen

Alla deltagare får placera sig fritt på golvet eller marken. Berätta att de ska få sortera sig på en skala från "0 procent till 100 procent" alternativt "Håller helt med – Håller absolut inte med." Visa var de olika svarsalternativen finns och be deltagarna

placera sig längs med en tänkt skala där de tycker att svaret stämmer bäst. Följ upp och fråga var de placerat sig, kanske på 75 procent eller 25 procent? Fråga om de vill berätta hur de tänker och varför de placerade sig just där.

Exempel på frågor att ta ställning till:

- Det är viktigt att barn får säga vad de tycker
- Jag gillar att säga vad jag tycker
- Det är viktigt att vuxna lyssnar på barns åsikter
- Jag upplever att vuxna lyssnar på mina åsikter
- Det är meningsfullt att gå i skolan
- Jag tycker att det är svårt att hitta fritidsaktiviteter som passar mig
- Det är bra att barnkonventionen är lag i Sverige

Alla som

Alla deltagare placeras i en ring med en tom stol eller en tydligt utmärkt tom plats. Till exempel ett papper på marken. Den som leder övningen har förberett ett antal frågor eller påståenden att prata om. Till exempel vilka som varit med i ett elevråd. Alla som varit med i ett elevråd ska då byta plats, och de som inte varit det eller känner sig osäkra står eller sitter kvar. Det kan vara så att bara en person har varit med i ett elevråd och ska byta plats vilket gör att det måste finnas en tom plats att förflytta sig till.

Övningen kan göras som en uppvärmning för att snabbt gå igenom ett antal frågor. Deltagarna får tycka till genom att förflytta

sig, utan att det blir så mycket prat kring varje fråga. Ledaren sammanfattar mest, och säger något om vad som kom upp, till exempel att många har varit med i ett elevråd, men att få tycker att de fick bestämma något.

Ledaren kan också välja ett färre antal frågor och skapa större utrymme för deltagarna att diskutera. Efter att de tagit ställning och förflyttat sig mellan platserna stannar ni upp och diskuterar hur de har svarat. Ledaren kan säga saker som "Jag ser att du sitter kvar, hur tänkte du?" eller "Du flyttade på dig så jag blir nyfiken på dina upplevelser, vill du säga något om det?".

Förslag på frågor och påståenden:

Alla som _____ byter plats

- vet vad demokrati betyder
- är medlemmar i en förening
- vet vad en ordförande gör
- varit på ett årsmöte
- tycker att vuxna har andra regler än barn
- tycker att vuxna lyssnar för lite på barn
- upplevt att det går att påverka beslut

© UNICEF/ Dahlistrand

Fyra hörn

En övning som syftar till att deltagarna ska reflektera, ta ställning och diskutera kring exempelvis olika teman, dilemman eller vardagssituationer. Övningen passar bra för att tillsammans klura ut vad som kan vara lämpliga svar.

Deltagarna får olika situationer beskrivna för sig och ska placera sig i något av de fyra olika hörn som används och har olika svarsalternativ. Det finns inget rätt eller fel svar och det fjärde hörnet är alltid öppet för egna förslag på svar.

Alla deltagare placeras sig i mitten av rummet och som ledare visar du tydligt

vilket hörn som är 1, 2, 3 och 4. Sätt gärna upp lappar så att det syns tydligt. Därefter läser du upp en situation där deltagarna ska ta ställning till hur de skulle agera i en liknande situation. Vid varje svarsalternativ pekar du på det hörn som är aktuellt. De som väljer svarsalternativet för hörn 1 placeras där, och pratar med övriga personer som ställt sig där. Om någon står själv i ett hörn kan du som ledare gå dit och prata eller så slås två hörn ihop. Efter några minuter går ni gemensamt igenom argument för varför olika personer ställt sig i hörn 1, 2, 3 eller 4. Berätta att om någon känner att de står i fel hörn är det helt okej att byta.

Exempel på situationer att utgå ifrån:

Många barn tycker att vuxna bestämmer nästan allt. Men när barn får vara med och bestämma kan det kännas ganska svårt. Varför tror du att det är så?

1. För att de vuxna använder ord jag inte förstår
2. För att det är tråkigt att gå på möten
3. För att vi ändå inte får bestämma något
4. Eget alternativ

En del tror att yngre barn inte kan vara med och bestämma, och att det nog är bättre att bjuda in tonåringar att delta när barn ska få tycka till om något. Hur tänker du kring att vissa barn anses vara för unga?

1. Att det verkar stämna, yngre barn kan inte lika mycket som äldre barn
2. Att det handlar mer om vem just det barnet är, än hur gammalt barnet är
3. Att yngre barn kan bestämma om vissa saker
4. Eget alternativ

Det finns många vuxna som vill bli bättre på att ge barn möjlighet att vara med och bestämma. Men de kan känna sig osäkra på vad som funkar bäst. Har du något tips att ge dessa vuxna?

1. Lyssna på vad vi säger
2. Ge oss en riktig fråga att jobba med
3. Se till att det finns lagom med tid
4. Eget alternativ

Enligt barnkonventionen har barn rätt att få tillgång till information via till exempel internet, radio och tv. Var tycker du att det finns bäst information om nyheter och saker som händer i världen?

1. Lilla Aktuellt
2. Barnradion
3. Google
4. Eget alternativ

Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter. Men vad betyder det att respektera andras rättigheter?

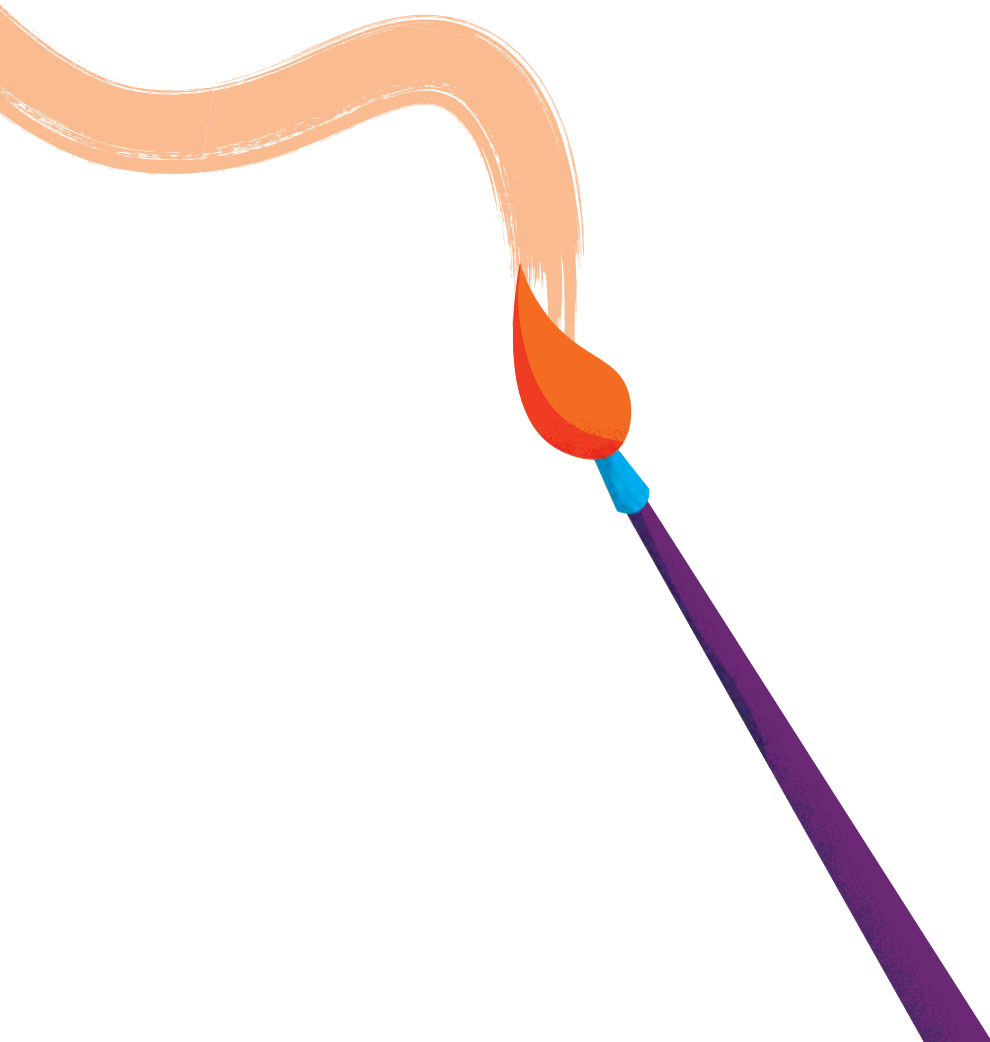
1. Att du ska vara snäll och hjälpa andra
2. Att du inte får slå någon eller säga något elakt
3. Att du lär dig mer om barnkonventionen och vet vilka rättigheter barn har
4. Eget alternativ

Barn har rätt till utbildning och i skolan ska barn till exempel lära sig om mänskliga rättigheter. Hur funkar det i din skola?

1. Det funkar nog inte så bra, för jag vet inget om det här
2. Vi brukar fira FN-dagen
3. Vi gör väldigt mycket och har utställningar, föreläsningar och så
4. Eget alternativ

METODER FÖR INTERAKTION OCH KREATIVITET

Här är exempel på metoder som kan användas när gruppen lärt känna varandra lite bättre och det finns tillit mellan deltagarna. Då kan interaktionen fördjupas och ämnen diskuteras mer på djupet.

Open Space/Öppet forum

Uppkomsten till metoden sägs vara upplevelsen av att fikapauserna vid en utbildningsdag varit mest givande. Därför fokuserar denna mötesform på att deltagarna själva utformar innehållet och organiserar sig utifrån vad de vill delta i för samtal. Tillsammans skriver de reflektioner, idéer och frågor för uppföljning efteråt. Ungefär så här kan det gå till:

1 Alla deltagare samlas och efter en kort inledning om dagens övergripande rubrik får var och en tid att enskilt komma med förslag på olika frågor, idéer och tankar att diskutera med andra. De olika förslagen kan skrivas på post-it lappar.

2 Allas förslag sätts upp och paras ihop där det finns likheter. Placera sedan ut frågorna i olika delar av lokalen. Skriv upp på vilken plats de olika frågorna finns så att deltagarna har möjlighet att hitta till den fråga de vill diskutera. Bestäm tid för återsamling i hel grupp.

3 Deltagarna går till den grupp vars frågor känns mest relevanta att prata om. Om du känner att du lyssnat och pratat klart, kan du fritt gå vidare till en annan grupp. Den regel som finns för metoden är nämligen "lagen om rörlighet", vilket bidrar till flexibilitet och känsla av meningsfullhet.

4 I varje grupp finns papper och penna för att göra anteckningar, gärna på blädderblock. Då kan personer som kommer till en ny grupp lätt få en överblick av vad som tidigare sagts. Tanken är att nya personer kommer med ny energi och nya tankar till gruppens samtal.

5 När det är dags för återsamling tas alla anteckningar med och sätts upp. Då får alla möjlighet att se vad som kommit upp även om du själv inte deltagit i diskussionerna kring den frågan.

6 Gå kort igenom varje fråga och kolla särskilt om det finns något att följa upp. Detta ska i så fall noteras och en plan för nästa steg konkretiseras. Alla får möjlighet att säga något om hur de upplevt forumet.

7 Arbete med uppföljning kan fortsätta i arbetsgrupper eller nätverk efteråt.

TIPS

Svenska Open Space Institutet utvecklar och sprider kunskap om Open Space-metoden.

Forumspel

Olika typer av dramatisering kan vara värdefullt för att få testa olika åsikter och handlingsalternativ vid beskrivna situationer. Tanken är inte att öva in en färdig teaterpjäs med givna repliker. Istället handlar det om att improvisera och testa sig fram.

En träff kan inledas med att deltagarna listar olika situationer i vardagen där konflikter kan uppstå. Till exempel i en busskö, under ett möte om en skolresa, eller när en film ska väljas. Konflikterna ska vara generella, men tydligt visa att någon far illa.

Gör en gruppindelning och låt deltagarna prata ihop sig om hur de ska försöka iscensätta konflikten och spela upp den för de andra. Varje grupp delar ut roller mellan sig, hittar på några repliker som visar situationen fram till och med att själva konflikten uppstått. Där pausas scenen. Publiken, det vill säga de andra deltagarna, får nu möjlighet att fundera på och uttrycka hur konflikten kan lösas. Om de vill kan de byta plats med någon av rollkaraktärerna och testa en ny replik eller ett nytt sätt att agera. Eller så kan de ge tips till gruppen som spelat upp scenen. De får då möjlighet att spela upp den igen med de nya ändringarna.

TIPS

Katrin Byréus (2010) *”Du har huvudrollen i ditt liv. Om forumspel som pedagogisk metod för frigörelse och förändring”*

Exempelvis kan det bli så här:

1. Vi kommer överens om konfliktsituation ur vardagen. Någon ska bli illa behandlad. Vi väljer ett möte om en skolresa där många olika viljor resulterar i en konflikt.
2. Fyra personer kommer överens om roller, till exempel att en person är lärare och de andra tre är elever. De hittar också på några inledande repliker. Till exempel:

”Nu närmar sig vårterminens slut och vi ska bestämma skolresa. Har ni tänkt på mina förslag?”

”Dina förslag är inte alls vad vi vill göra.”

”Jag vill åka skidor.”

”Men åh. Det fattar du väl att ingen vill åka skidor eller bryr sig om vad du vill.”

3. Fler repliker kan spelas upp och en konflikt kan utvecklas. Men det går också att stoppa direkt. För när en situation uppstår där någon behandlas illa kommer publiken att släppas in. Till exempel bör någon reagera på det som sägs till en elev om att ingen bryr sig om vad du vill. Nu finns möjlighet att testa andra alternativ i scenen, prata och agera på ett sätt som minskar eller bryter den kränkande situationen.
4. Scenen spelas upp igen och publiken ger fler tips. Flera olika repliker och handlingar kan testas. Publiken uppmanas återigen att stoppa scenen när något hänt som leder till att en karaktär utsätts för en kränkning.
5. När alla förslag är testade finns några idéer kring hur konflikten bäst hanteras. Idéerna diskuteras och deltagarna får möjlighet att analysera hur det kändes, vad som var lätt och svårt samt reflektera över vad som kan vara bra grunder att ha med sig när konflikter uppstår.

Rollspel

Att testa olika typer av rollspel kan vara en metod för att se sig själv i olika situationer, testa hur det är och hur det blir. Till exempel att ha rollspel om hur ett styrelsemöte fungerar. Det kan också vara rollspel som exemplifierar hur gruppträck kring att dricka alkohol kan hanteras. Eller att i lek klä ut sig och testa olika roller som till exempel clown, brandman och superhjälte, eller utgå från hur det var förr i tiden eller hur det är att vara i framtiden.

Ett rollspel kan vara relativt enkelt i sitt upplägg och mestadels utgå från improvisation. Det kan också anordnas på ett mer avancerat sätt med i förväg givna roller, särskilda platser och upplägg. Till exempel de FN-rollspel som skolor kan genomföra.

Att i ett rollspel iscensätta så kallade härskartekniker kan vara värdefullt och stärka förmågan kring hur du kan agera för att bryta och bemöta det du upplever. På samma sätt kan det vara givande att utgå från olika typer av normer, och hur de påverkar vårt sätt att tänka och agera. I ett rollspel finns möjlighet att testa sig fram till bra repliker och åtgärder för att normer inte ska begränsa oss eller kränka någon.

För att leda ett rollspel är det särskilt viktigt att ha förberett deltagarnas utgångspunkt och skapa praktiska förutsättningar. Till exempel vilket tema ni ska utgå ifrån, se till att ni har relevant material och tid till förberedelser, genomförande samt reflektioner efteråt.

Det finns många färdiga rollspel att använda sig av, vilket rekommenderas innan du själv har koll på hur du skapar ett. Bland annat [Pedagogiskt Centrum i Göteborg](#) har en speldatabas med ett stort antal rollspel med tillhörande handledning och information som behövs för att komma igång.

Några exempel:

- [Rörande normer](#). Ett spel om tolerans och demokrati, mot diskriminering och rasism.
- [En by som alla andra](#). Ett spel om nationalism och konflikter.
- [Riksdagsrollspelet](#). Ett rollspel om parlamentarism och demokrati.
- [När du får bestämma](#). En simulering om val till kommun och landsting.
- [Det nya landet](#). Ett rollspel om demokratins dilemman.

TIPS

Björn Nilsson och Anna-Karin Waldemarsson (1998) *Rollspel i teori och praktik*. Studentlitteratur AB.

Frida Ekerlund, Jens Molander och Gustaf Sörnemo (2018) *Ingrip! En handbok i vardagligt civillkurage*.

Kreativt skapande

Att på olika sätt släppa loss sin kreativitet och fritt få experimentera, skapa och testa flera uttrycksätt kan bidra till att personer utvecklas, tar plats och hittar just det som passar en själv. Det kan vara alltifrån att måla och pyssla till att snickra och bygga modeller. Här finns inga givna svar eller krav på verbala förmågor utan det mer omedvetna får ta plats tillsammans med flera olika sinnen.

Inför en sådan här aktivitet är det viktigt att se till att det finns god tillgång till material att använda. Till exempel verktyg, saxar, tråd, nålar, färg, lim, papper, trä, spik, tyg, piprensare, pinnar, flirtkulor, pärlor, snören, paljetter, tidningar, kartonger, magneter,

pennor, garn, lego, stenar och så vidare. Prata gärna med deltagarna om vad de vill ha. Ni kan också gå på skattjakt tillsammans, både ute och inne, för att se vad som kan vara användbart.

Skapande kan göras enskilt eller i grupp, men det ska alltid vara tydligt vad utgångspunkten är: Är det fritt skapande för kreativitet eller reflektion? Ska ni skapa något som ska användas eller redovisas?

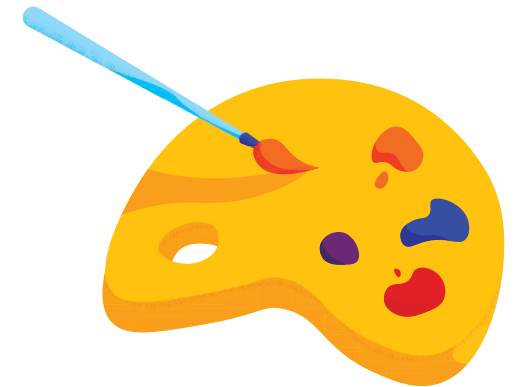
När allt praktiskt är på plats är det dags att sätta igång. Som ledare ska du inte styra skapandet eller föreslå ändringar, utan deltagarna ska få testa sig fram och skapa fritt.

© UNICEF/Herwig

Några förslag på utgångspunkter:

- [Hur ser vår drömskola ut?](#)
- [Vad vill vi ha för fritidsaktiviteter?](#)
- [Hur ska klimatfrågor bäst uppmärksammas för att nå resultat?](#)
- [På vilket sätt vill vi vara med och påverka vår verksamhet?](#)
- [Det här vill vi tipsa vuxna om](#)
- [Vårt förslag för mer inflytande åt unga](#)
- [I den bästa av världar skulle vår omgivning vara så här](#)

Skrivprocesser

Skrivande är en metod för att formulera tankar och åsikter, beskriva vad som varit och hur det känns, samtidigt som spänningar och önskningar kan göras framåt. Variationsmöjligheterna är stora och skrivandet kan skilja sig mycket åt beroende på utgångspunkt. Är det till exempel en

manual med instruktioner eller en dagbok som ska skrivas? Bestäm tillsammans vad syftet med skrivprocessen är och på vilket sätt texter kan delas och diskuteras. Påminn om att det finns stöd att få kring exempelvis stavning, och att det i vissa skrivprocesser inte spelar någon roll hur du stavar.

Här är några exempel på former för skrivande:

Loggbok

Att skriva loggbok är en metod för att löpande anteckna arbetet som görs och tankar som växer. Vad har gått bra och vad har känts svårt? Finns det frågor som behöver besvaras? Uppgifter att komma ihåg? Loggbok används i många skolor där lärare får tillgång till sina elevers loggböcker för att följa lärprocessen.

Utanför skolmiljön kan loggböcker användas för att hålla koll på exempelvis ett projektarbete och vad som händer mellan möten. Eller som en metod för att dela tankar mellan exempelvis idrottsledare och aktiva, där en stunds reflektion görs och skrivs ner efter vissa träffar. De aktiva lämnar in sina loggböcker till ledaren som läser och kommenterar. Det är ett sätt att ha kontakt och tillsammans gå igenom mål, vad som känns roligt och vad som

önskas göras mer av. Skrivandet kan ske i en kalender, skrivbok eller i en så kallad Bullet Journal, där du kreativt formar din loggbok så att den passar just dig.

© UNICEF/Herwig

Brev

Det är ofta värdefullt att skriva brev till en verklig person och därmed få svar. Skrivandet har ett tydligt syfte där du vill berätta saker om dig och din verklighet, samtidigt som du har möjlighet att ställa frågor till någon annan, och på så sätt lära dig mer om hur den personen har det.

Brev kan skrivas till dig själv med syfte att läsas om exempelvis två år, sparas av en ledare som tar på sig ansvar för att skicka tillbaka de förslutna breven om just två år. Brev kan också skrivas till en fiktiv person där du till exempel skickar en hälsning till en utomjording eller ett framtida barnbarn. Det kan också vara intressant att skriva brev till någon officiell person, som en minister, och se vad för typ av svar som kommer tillbaka.

Tidning/fanzine

Det finns många olika typer av tidningar, och utgångspunkten kan helt enkelt vara att skapa en tidning som barnen själva vill läsa, eller om ämnen de verkligen vill uppmärksamma. En tidning kan skapas direkt på papper, kopieras upp och häftas ihop. Det finns också flera möjligheter att skriva artiklar och göra tidningar digitalt. Olika sidor kan på ett enkelt sätt sammanfogas i en pdf eller utgå från program som till exempel Scribus eller InDesign. Oavsett vilken tidning som ska skapas, är det viktigt att först besvara några frågor:

- Vem ska läsa vår tidning och vad ska den handla om?
- Vilka roller och arbetsuppgifter ska vi ha?
- Hur vill vi att tidningen ska se ut?
- På vilket sätt kan vi fota och använda bilder?
- Vad är en rimlig tidsplan?
- Finns det några personer som kan hjälpa till och läsa det vi skrivit, kolla om något har blivit fel eller riskerar att missuppfattas?
- På vilket sätt kan vi sprida tidningen till andra?

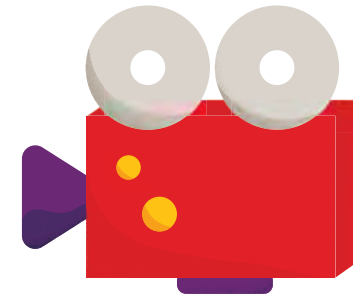
TIPS

På brevannerna.se uppmuntras barn att vara medskapare av sin framtid. Genom brev som metod kan organisationer formulera uppdrag som de skickar i brev till elever på skolor, ber om deras åsikter och inväntar brev tillbaka med barnens idéer och insikter.

Blogg

Att blogga är ett sätt att nå ut till flera personer och själv styra vad som skrivs. Det kan vara en fråga som intresserar, till exempel klimatet. Bloggen blir ett ställe att samla kunskap och inspiration på, samtidigt som möjlighet till interaktion finns.

Att till exempel skriva om en kampanj eller aktivitet som att gå mellan Kiruna och Helsingborg för att uppmärksamma problem med koldioxidutsläpp, kan väcka engagemang och nå ut till många. Det går också att skriva mer personligt och styra vilka som får tillgång till texterna från exempelvis en resa eller sitt vardagsliv. Ungefär som en digital dagbok.

Manus

Att skriva manus till en bok, en film eller ett tv- eller radioinslag kan kännas konkret och ofta meningsfullt. Kreativitet ska få styra, men det kan kännas skönt att uppgiften är relativt begränsad i början, så att inte skrivandet upplevs för svårt att börja med, genomföra eller slutföra. Till exempel kan några deltagare hjälpas åt med olika delar i en antologi, istället för att var och en ska skriva en roman. Eller att börja med en kortfilm istället för en längre produktion. Som ledare kan du stötta deltagarna i att göra en sorts tankekarta över vad de vill få med och till vem de vänder sig.

METODER FÖR OPINION OCH PÅVERKAN

Här är exempel på metoder och aktiviteter som syftar till att väcka debatt, påverka och bidra till förändring.

Voices of Youth – plattform för ungas röster

Voices of Youth är UNICEFs plattform för unga, där de kan lära sig mer om utvecklingsfrågor som till exempel miljö, utbildning och mänskliga rättigheter. Det är också en plattform för att uttrycka sina åsikter. Målgruppen är personer mellan 13–24 år, och det finns användare från över 200 länder. Syftet är att stötta unga människor att utvecklas till aktiva, globala

medborgare som samarbetar med andra för att göra positiv skillnad på olika nivåer. Olika typer av material kan delas, till exempel artiklar, intervjuer, dikter, personliga berättelser, illustrationer, teckningar, foton, grafik, giffar och videor.

voicesofyouth.org

Urval och förslag på aktioner

Vid påverkansarbete gäller det att tidigt formulera det som känns angeläget och viktigt. Är det något konkret som har hänt, exempelvis att någon inte fått uppehållstillstånd vilket upprör? Eller finns det ett mer övergripande intresse för barnrättsfrågor där ni bör påminna om att barnkonventionen nu är svensk lag?

Fundera, diskutera och skissa ner svar kring:

- Varför vill vi uppmärksamma det här?
- Har någon gjort det tidigare? Kan vi komplettera? Samarbeta?
- Vem har mandat att bestämma och konkret påverka den fråga vi vill lyfta?
- Hur når vi makthavare bäst?
- Vilken typ av insats vill vi ska göras?
- På vilket sätt kan vi skapa innehåll som engagerar och väcker känslor?

Nu är det dags för deltagarna att välja vad de ska göra. Till exempel kan en blandning av kreativt skapande, skrivprocesser och handlingskraftiga aktioner användas. Här är några exempel:

Kampanj i sociala medier

Framhåll ett tydligt budskap, som att vi måste agera nu. Be personer engagera sig och dela sina erfarenheter. Rörelser som #Metoo och #BlackLivesMatter har blivit väldigt stora medan andra liknande kampanjer mest fått lokal spridning. Den sistnämnda typen av kampanjer kan vara

betydelsefulla och nå fram till rätt personer, som har makt och möjlighet att påverka. Den kan också syfta till att "backa" personer som behöver stöd eller bjuda in till ett fysiskt event för att till exempel göra en konstinstallation tillsammans, tända ljus eller demonstrera.

Civilt motstånd

Att uppmuntra till demokratiska processer och lära sig om olika nivåer i samhället där beslut fattas är värdefull kunskap. Till exempel att veta vad som bestäms i riksdag, region- och kommunfullmäktige samt

i Europaparlamentet. Men ibland upplevs inte de demokratiska processerna räcka till, och så kallat civilt motstånd känns aktuellt. Du är till exempel för ung för att ha rösträtt, processerna tar för lång tid, eller människor och miljö far illa. Att klimatstrejka från skolan på fredagar är ett exempel som fått stor uppmärksamhet runt om i världen. Hakar ni på dessa strejker eller har ni andra orättvisor att uppmärksamma?

Namninsamling

Genom att samla in namnunderskrifter skapas ett underlag som ger tyngd i påverkansarbete utifrån att flera andra tänker som ni och kräver samma förändring. Detta är särskilt betydelsefullt i kontakt med media, politiker och ansvariga tjänstemän.

De namnunderskrifter som kan sammanställas och överräckas har ett symbolvärde och om väldigt många underskrifter samlats in är det i sig en påverkansfaktor. En fördel med att be om fysiska namnunderskrifter på olika lokala platser är att det uppstår personliga möten och samtal. Men för bredare spridning finns olika digitala plattformar, till exempel skrivunder.com.

Kontakta media

Genom att kontakta en journalist eller redaktion kan ni göra dem uppmärksamma på den fråga ni vill lyfta, tipsa om olika vinklingar eller starka lokala kopplingar. Det måste framgå vad nyhetsvärdet är och vad ni har för åsikt. Det är bra att

själv skriva och skicka in textunderlag som insändare eller debattartikel. För att öka möjligheterna till publicering bör texten vara väldigt konkret och ha en tydlig uppmaning eller slutsats. Urval görs utifrån hur relevant texten känns, om det är något nytt som tas upp eller bidrar till att komplettera den uppfattning som nu dominerar. Kritik ska riktas mot de personer som är ansvariga men var noga med att själva komma med egna lösningsförslag på problemet. Kom ihåg att också radio och tv är möjliga kanaler för att nå ut.

Möte med politiker

Besök kommunens webbplats eller ring växeln och fråga ifall det finns något särskilt förfarande som är aktuellt för att boka eller bjuda in till möte. Bestäm er för vilken politiker ni vill träffa. Till exempel kommunalråd eller ordförande i någon nämnd likt Kultur- och fritidsnämnden. Tänk på att protokoll från möten i kommunstyrelse, fullmäktige och nämnder är offentliga handlingar som ni kan ta del av som förberedelse inför ett möte.

Det är också bra att uppdatera sig om vart olika beslut fattas, gå igenom partiprogram och vilka frågor som nu prioriteras. Genom att vara påläst kan det kännas lättare att ställa frågor, diskutera och föreslå ändringar. Det ökar också förutsättningarna för att mötet blir relevant eftersom ni direkt kan komma till sakfrågan och tiden nyttjas på bästa sätt. Sträva efter att mötet leder fram till något: en slutsats eller en aktivitet.

TIPS

Sveriges riksdag har gett ut *“Demokratens handbok”* där 26 konkreta tips och uppmaningar presenteras för att åstadkomma politisk förändring. Dessutom ges information om våra demokratiska fri- och rättigheter som står inskrivna i Sveriges grundlag.

Åsikts- och påverkanstorg

Det finns olika metoder för att kreativt komma på frågor att diskutera eller fatta beslut kring. Sammanfattningsvis kan sägas att olika varianter av åsikts- och påverkanstorg är metoder för att öka delaktigheten, att fler ska komma till tals och att fler idéer och förslag ska samlas in.

Vid större, nationella stämmor och möten där strategiska beslut ska tas om verksamheten, och styrelse väljas, kan det kännas nervöst och svårt att begära ordet och i så kallat plenum framföra sina åsikter och förslag. Då har till exempel scouterna använt sig av ett digitalt påverkanstorg, med möjlighet att ta del av och diskutera olika förslag i förväg. Det har funnits möjlighet att skriva nya förslag och yrkanden. Vid stämman har ett fysiskt påverkanstorg satts upp med olika stationer som visar de olika förslagen. Utifrån vad du som deltagare är bekväm med så deltar du i diskussion eller väljer att formulera dig skriftligt.

Olika stationers diskussion och underlag samlas sedan ihop och ges som underlag till stämman.

Åsikts- och påverkanstorg kan också användas vid andra tillfällen än formella stämmor. Till exempel som metod när politiker bjuder in barn till samtal. I lokalen finns då olika stationer med varierande teman som till exempel utbildning, fritid och hälsa. Vid varje station finns en eller flera politiker samt en sekreterare som antecknar det som sägs, och främst då barnens åsikter och tankar. Sedan besöker grupper av barn de olika stationerna, får möjlighet att ställa frågor och själva uttrycka vad som känns bra eller borde förändras. Politikerna får en uppfattning om vad som är viktigt för de barn de möter och kan ta med sig det i sitt fortsatta uppdrag. Deltagande barn får en direkt möjlighet att möta beslutsfattare, påverka och få klarhet kring exempelvis prioriteringar.

TIPS

Läs mer om Scouternas "Demokratijamboree" vilket är deras stämma. Då träffas representanter från Sveriges alla scoutkårer och röstar om frågor som rör Scouternas verksamhet, mål och andra viktiga planer för framtiden.

Barnråd och ungdomsgrupper

Det finns olika metoder för att samla barn i syfte att bland annat öka kunskapen om beslutsprocesser, skapa relationer till ansvariga vuxna och få inflytande. Det kan till exempel vara barnråd på en förskola, elevråd i en skola eller ett ungdomsråd i en kommun. Här är det viktigt att ta med representativitet som en aspekt, för att inte riskera att exkludera vissa grupper av barn. Ställ frågan om vad som görs för att barn med olika bakgrunder och förutsättningar ska få möjlighet att delta och påverka?

Inledningsvis ska syftet förmedlas, vad som ska tas upp och på vilket sätt deltagarna kan påverka. Till exempel kan det

upplevas svårt att utgå från väldigt övergripande frågor som "vad önskar ni?" eller "vad är viktigt för er?". Det blir ofta svårt att känna att svaren på sådana frågor hanteras och uppfylls. Om svaret till exempel är att en ny sporthall önskas och är viktigt, kanske svaret ändå blir nej, eftersom det inte finns politiskt beslut eller budget för en sådan sak. Försök därför i den mån det går att utgå från konkreta och verkliga förutsättningar, där det finns möjlighet att påverka. Det är samtidigt viktigt att vuxna är lyhörda för om barnen kommer med andra frågor än de som är bestämda från början, så att barnen känner sig delaktiga och lyssnade på.

Här följer några exempel på saker att påverka:

- [Vara med och bestämma inköp av material](#)
- [Delta i utformning av fysiska miljöer](#)
- [Skapa aktiviteter till sommarfest, friluftsdag eller ungdomsting](#)
- [Delta i skapandet av matsedel](#)
- [Skapa innehåll till webbplats](#)
- [Uppmärksamma rättighetsfrågor](#)
- [Delta i formulerandet av ordningsregler](#)

Varje grupp bör komma överens om mötesform och gå igenom på vilket sätt frågor lyfts. Görs en dagordning i förväg eller på plats när gruppen ses? Turas deltagarna om att leda mötena eller är det en ordförande som gör det? Vem skriver anteckningar och till vem delas de? När ska nästa möte vara och vad behöver förberedas till dess? Flexibilitet och anpassning får göras utifrån vilka barn som är aktiva just nu. Det är viktigt att alla barn får relevant och anpassad information, för att möjligheten att vara delaktig och kunna påverka blir likvärdig för alla.

TIPS

BRIS (2020) *”Expertgrupp barn – en beprövad metod för barns inflytande”*

Sveriges ungdomsråd
”Ungdomsrådsboken”

© UNICEF/ Zumstein

Medborgardialog

Medborgardialog utgår från att en kommuns medborgare får möjlighet att träffa politiker och tjänstemän som styr och leder kommunens verksamheter. Även personer som ännu inte har rösträtt får komma till tals. Metoderna för hur mötet läggs upp varierar mycket, men syftet handlar om att öka inflytandet för medborgarna och ge utrymme att dela med sig av idéer och tankar.

Medborgarnas kunskaper och erfarenheter kan bidra till bättre beslutsunderlag och dialogen kan i sig vara en sorts förankring och information om pågående processer. Vissa kommuner har fördjupat medborgardialogen genom att göra barn, antingen via skolan eller föreningar, till remissinstans inför nya förslag. Det kan också ingå att de får framföra sina åsikter på ett nämndmöte eller liknande. På det viset får barnen möjlighet och vana att yttra sig, även i frågor

som de normalt inte skulle tillfrågas om.

Medborgardialoger kan ske på olika sätt och det finns flera former för att delta. De kan äga rum flera gånger, utifrån särskilda teman och för en viss, mindre grupp eller för en större samling av personer. Vissa dialogmöten sker som möten vi är vana vid eller förflyttas utomhus i samband med en picknick. Andra dialogmöten samlas kanske kring ett legobygge eller digital crowdsourcing.

Det är viktigt att det finns tydliga ramar för dialogmötet och reell möjlighet att påverka. Men medborgardialogens ämne, syfte och förväntade resultat skiljer sig åt från gång till gång. Ibland vill politiker och tjänstepersoner mest lyssna och samlar in synpunkter, ibland finns möjlighet att konkret påverka beslut.

TIPS

På dialogguiden.se finns exempel på hur medborgardialoger har sett ut i olika kommuner och kreativa förslag för att variera upplägg och innehåll. En metod i dialogguiden bör nämnas lite extra då den rör ”Pengar till ungdomars idéer”. I kommuner finns det många olika begrepp som används för sådana initiativ – exempelvis Snabb Slant, Ung Pott och Snabba Cash – med syftet att skapa enkla former för

hur ungdomar kan söka pengar för att driva projekt och förverkliga idéer. Genom dessa initiativ ska ungdomar få uppleva att det går att påverka och att det lönar sig att engagera sig i samhället.

Myndigheten för delaktighet har *”Metodstöd för dialog”*. Ett stöd i arbetet med att föra dialog med personer med funktionsnedsättning.

METODER UTIFRÅN ENGAGEMANG

Här ges exempel på metoder där barn själva initierar, genomför och fattar beslut kring vad som ska göras utifrån sitt engagemang. Vuxna kan hjälpa till med information, handledning och stöd i att konkretisera förslag, och möjliggöra till exempel styrelseuppdrag.

Medborgarförslag

Precis som det låter kan alla medborgare i en kommun lämna in förslag på ärenden som kommunen bör ta upp och fatta beslut om. I olika kommuner kan de praktiska förutsättningarna för hur ett förslag lämnas in skilja sig åt. Ibland genom att posta medborgarförslaget till kommunen och ibland genom att fylla i förslaget via kommunens särskilda webbformulär. Ett medborgarförslag ska enbart lyfta en fråga och vara så tydligt formulerat som möjligt.

Medborgarförslag behandlas först av fullmäktige, kommunens högsta beslutande organ, men kan sedan överlämnas till aktuell nämnd som ansvarar för området förslaget gäller. Det är viktigt att inte bara skriva vad för förändring som önskas,

utan att också motivera varför det är viktigt och på vilket sätt det kan ske. Ju mer koll barnet har på sammanhanget för medborgarförslaget, desto större möjligheter finns för att det följs upp. Vilka är de viktigaste argumenten och vilket motstånd kan finnas? Det kan till exempel röra sig om bristande budget eller otydligt ägandeskap för frågan, snarare än rent ointresse.

I en del kommuner saknas möjligheten att lämna in medborgarförslag eller den regleras med åldersgräns. Det kan finnas andra former för att lämna in förslag så som "e-förslag" eller rådgivande folkomröstning, så kallade "folkinitiativ", men där krav finns på att ett visst antal personer ska stå bakom förslagen innan de tas vidare.

TIPS

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har stöttat Sveriges ungdomsråd i framtagandet av en plattform där det bland annat listas vilka kommuner som har eller inte har medborgarförslag.

medborgarforslag.nu

Projekt

Ibland finns det många tankar och idéer hos barn om saker som borde förbättras eller fixas. Till exempel att det borde finnas mer saker att göra på fritiden. För många stannar det vid dessa tankar, medan andra känner för att försöka göra något för att genomföra idéer i praktiken.

Det finns många olika typer av upplägg för olika sorters projekt, alltifrån vinstdrivande företag till små förskolor driver och utvecklar projekt. Några utgångspunkter är gemensamma för de flesta projekt och handlar ofta om vad som behövs för att nå ett tydligt mål på en viss projekttid.

Här är några exempel vad som behöver finnas med i en projektplan:

- Vilken idé och därmed vilket projekt ska drivas?
- Varför är det bra att genomföra denna idé?
- Vad är vårt mål?
- Vilka berörs och är målgrupp för projektet?
- Vem vill vara med och leda projektet och vilka roller ska vi ha?
- Behöver vi stämma av beslut med någon annan?
- Vad har vi för budget att använda?
- Vilken tidsplan är rimlig för att nå projektmål?
- Hur mäter vi om projektet har nått sina mål?

Utgångspunkten för ett projektarbete, som utformats av några barn, skulle kunna se ut ungefär så här:

Charlie och Nour har märkt att deras syskon pratar mycket om kalas. Vilka de ska gå på, vilka de inte är bjudna på och vad de själva ska ha för kalas. Charlie och Nour tänker att det i en viss ålder inte längre är aktuellt med kalas. Nu är det mer fest som gäller. Det är också kul. Men inte så enkelt att fixa. Det krävs rätt mycket plats hemma för att kunna bjuda hem vänner, om du har några förstås. Du vill inte heller att det ska se fult ut hemma, högtalarna måste vara bra och så kostar det mycket att fixa dricka och sånt. Det blir helt enkelt inte så många fester att gå på. Egentligen borde alla fester vara i sporthallen, på fritidsgården eller nåt.

Nour frågar sin farbror som jobbar på kommunen om de kan låna sporthallen någon kväll. Men det funkar inte utan den hyrs ut till föreningar och främst då till de som kör sportaktiviteter. Om Charlie och Nour skulle vara medlemmar i en förening skulle de kunna vara med och påverka. Men det finns inte direkt någon festfixarförening. Fast det borde det kanske? Hm. Ju mer Charlie och Nour tänker på det här med kalas och fester formar sig en idé. Tänk om de två skulle fixa fester för andra? Så idén som inleder projektarbetet är att det borde finnas mer fester.

Men när de kommer till att konkretisera varför det är en bra idé, annat än att fest är kul, blir det svårare. Och när Charlie och Nour konstaterar att deras budget för att fixa fester är i princip noll kronor krävs lite klurande. De skulle förstås få in pengar på inträde till festen, men ingen köper heller biljett innan det finns en cool fest att gå på. Men om andra mål uppfylls genom att ha fest skulle det kanske vara lättare? Charlie minns det som UNICEF sa när de var i skolan och berättade om barnkonventionen. Att barn ska skyddas från skadliga grejer och få göra sånt som får dem att må bra. Typ. Här börjar Charlie och Nour att bli entusiastiska igen. De googlar, läser på och intervjuar Nours farbror igen om vad en kommun egentligen gör för att barn ska skyddas och må bra.

Så här blev deras första projektplan.

Projektnamn	Fest är bäst
Syfte	Att erbjuda kostnadsfria fester i ett tryggt och roligt sammanhang där alla mellan 13 och 15 år är välkomna.
Varför är det bra att ordna fester	I barnkonventionen står det att alla barn har lika värde och att ingen ska diskrimineras. Men många barn känner sig utanför, får inte vara med, har inte råd, kan inte bjuda hem nån och så vidare. Dessutom har barn rätt till privatliv och behöver andra platser att vara på än hemma. Sverige har lovat att "uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations och fritidsverksamhet" (barnkonventionen artikel 31). Det betyder att fest för massa ungdomar är ett sätt att tillhandahålla möjligheter för att njuta av musik och kultur i en fin och konstnärlig lokal på fritiden. För att en fest ska bli bra får den inte spåra ur och det måste finnas schyssta vakter som stöttar, och aktiviteter som skapar bra stämning. För barnkonventionen säger också att barn ska skyddas från alla typer av våld och narkotika. Så trygga fester där alla kan vara med kommer helt klart att vara en bra idé.
Målgrupp	Ungdomar mellan 13–15 år.
Beslut	Fattas fritt av projektgruppen men budgeten styrs av kommunens ramar.
Budget	15 000 kronor som kommunen har gett.

Projektgrupp	<p>Charlie: Skapar webbplats och inbjudningar.</p> <p>Nour: Har koll på tidsplan, bokar in saker och håller ihop gruppen.</p> <p>Kim: Håller ordning på pengarna och ser till att saker betalas rätt och i tid.</p> <p>Ali: Sköter dj- och bandkontakter, allt som har med musiken att göra.</p> <p>Robin: Fixar så att det finns saker att äta och dricka.</p> <p>Misha: Ser till att lokalen pyntas och att det finns roliga aktiviteter vid festerna.</p>
Tidsplan	<p>Januari: Planering, bokning av band och lokal, fixa sponsring och inbjudningar.</p> <p>Februari: Alla hjärtans dag-fest</p> <p>Mars: Fix och planering</p> <p>April: Fest för att fira världshälsodagen, fest är ju bra för hälsan :-)</p> <p>Maj: Fix och planering</p> <p>Juni: Sommarfest</p> <p>Juli: Utvärdering och slutrapport till kommunen</p>

Frågor att diskutera kring Charlies och Nours projekt:

- Hur tror ni att idén om fester kommer att tas emot av andra barn?
- Hade det varit bra om Charlie och Nour var medlemmar i en förening?
- Vilken betydelse har det att kommunen ger pengar på detta enkla sätt?
- Hur viktigt är det att komma på en bra förklaring till varför projektet ska genomföras?
- Vad kan vara lätt respektive svårt med att driva ett projekt?
- Har vi egna erfarenheter av att göra något liknande?
- På vilket sätt går det att mäta om projektets mål har nåtts?

Styrelseuppdrag

I Sverige finns över 200 000 ideella föreningar och det är mycket vanligt att vi är medlemmar i en eller flera av dessa. Det kan vara i en idrottsförening, i en miljöorganisation eller i ett politiskt parti. Som medlem tar du del av de aktiviteter som erbjuds och har rätt att delta vid årsmöte där beslut tas om bland annat budget, verksamhetsplan och styrelse som ska leda föreningen. Det är inte lika vanligt att engagera sig i en styrelse, som det är att vara medlem, men det kan vara väldigt utvecklande. Det ger tydligt mandat att vara med och bestämma över föreningens verksamhet.

Ett steg för att få fler barn i beslutsfattande positioner är att involvera valberedningen

och diskutera hur vi skapar mångfald av kompetenser och erfarenheter, hur vi når barn och vilka formella ramar som finns för att välja in barn. I en del stadgar finns nämligen åldersregler för vem som kan bli vald.

Det är intressant att fundera vidare på och diskutera olika faktorer som kan påverka ens vilja att ta sig an ett styrelseuppdrag.

TIPS

Hans Albin Larsson (2000)
"Erövra demokratin".

Här är exempel på några frågor och påståenden att diskutera:

- Det känns bättre att engagera sig i ungdomsorganisationer som RFSL Ungdom och Rädda Barnens Ungdomsförbund än i RFSL och Rädda Barnen.
- Jag vill bli tillfrågad om att vara med i en styrelse.
- Jag tycker inte om att gå på möten.
- Det verkar jättespännande att tillsammans med andra i styrelsen hitta på bra aktiviteter.
- Det verkar supersvårt att förstå och veta vad jag skulle göra i en styrelse.
- Är det bra att det finns åldersgränser för styrelser?
- Är det viktigt att ha en dagordning och att skriva protokoll?

METODER FÖR ATT SAMLA INFORMATION

Här är exempel på metoder för att samla in information både muntligt och skriftligt. I de exempel som nämns är utgångspunkten att barnets åsikter är det som är relevant och ska samlas in. Men metoderna funkar också för barn att använda sig utav. Kanske vill de göra en sorts opinionsundersökning för att se vad andra tycker.

Självskattning

Det kan vara skönt för deltagarna att sitta enskilt, reflektera och ta ställning till vad som stämmer för just dem. Deltagarna får en stund att fylla i skattningsformuläret och ni bestämmer tillsammans hur svaren ska redovisas. Blir det en utgångspunkt för diskussion eller ska skattningsformulären lämnas in? På vilket sätt sammanställs de och hur används svaren? Tänk på att återkoppla till deltagarna.

Exempel på påståenden att utgå ifrån:

- Inför en aktivitet känns det ...
- Efter en aktivitet känns det ...
- Att träffa kommunalrådet kändes ...
- Det är tydligt vad vi ska göra ...
- Jag vet vilka alla är ...
- Våra möteslokaler är bra ...
- Jag utvecklas av att delta ...

Exempel på vilka svarsalternativ som kan finnas:

DÅLIGT	1	2	3	4	5	6	BRA
SVÅRT	1	2	3	4	5	6	LÄTT
HÅLLER INTE MED	1	2	3	4	5	6	HÅLLER MED
STÄMMER INTE ALLS	1	2	3	4	5	6	STÄMMER HELT

Det går också att fundera över sin motivation och roll i en grupp utifrån olika förutsättningar:

OINTRESSERAD	☐	☐	☐	☐	☐	☐	INTRESSERAD
NEGATIV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	POSITIV
PASSIV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	AKTIV
TIDSBRIST	☐	☐	☐	☐	☐	☐	GOTT OM TID
RÖRIGT	☐	☐	☐	☐	☐	☐	TYDLIGT
LÄR MIG INGET	☐	☐	☐	☐	☐	☐	LÄR MIG MYCKET
TRÅKIGT	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ROLIGT
MENINGSLÖST	☐	☐	☐	☐	☐	☐	MENINGSFULLT

TIPS

I SISU Idrottsutbildarnas material *"Tyck till! Så här känner och tycker jag!"* visas konkreta exempel på hur det kan se ut med självskattningsformulär.

Självskattning kan göras digitalt. På exempelvis [menti-meter.com](https://www.menti-meter.com) kan frågor skrivas in, och deltagarna svarar anonymt utifrån olika skalor. Svarsalternativen ska helst vara kortfattade för att synas bra. Alla kan se vilka alternativ som fått många eller få svar men ingen kan se vem som svarat vad. Detta utgör ett bra diskussionsunderlag.

Intervju

Intervju är i sig en metod för att genom samtal samla in information. Uppföljning och utvärdering kan till exempel ske genom intervjuer, för att få möjlighet att direkt möta målgruppen och ta del av fria svar. Som i allt vi gör är det viktigt att vara tydlig och att de barn som medverkar får information om hur deras svar ska användas och kommuniceras. Till exempel kan vi säga att vissa citat kan finnas med i vår rapport, men att inga namn nämns. De kommer att vara anonyma. Bestäm tillsammans vem som ska genomföra intervjuerna och medverka på plats. Är det du som ledare som ställer frågor eller är det någon eller några av barnen som vill göra det?

För att en intervju ska gå så bra som möjligt bör en lämplig lokal utses, gärna en lokal där medverkande barn har varit förut eller i alla fall fått information om i god tid innan, så att det känns lätt att hitta och

komma dit. Tidpunkten ska passa med barnets schema och inte krocka med exempelvis lektioner i skolan. Se till att sitta på en plats där ni inte blir störda och att barnet känner sig trygg med att rätt personer är närvarande. Kanske ska en förälder vara med eller finnas utanför. Kanske är det en tidpunkt där flera personer finns i lokalen samtidigt, men där varje barn som ska intervjuas kommer in för sina frågor på en särskild tid. Det kan kännas trevligt om det finns fika och saker att pyssla med.

Intervjuer kan handla om så många olika saker. Men av särskild vikt är att notera att barn inte ska intervjuas oftare än nödvändigt, särskilt inte när händelser som skadat barnet utforskas. Det kan vara en svår och jobbig process för barnet. Situationen ska vara så lugn och trygg som möjlig och den som intervjuar ska kommunicera viljan att lyssna på det barnet har bestämt sig för att uttrycka.

När intervjun börjar är det bra att påminna om varför ni möts och vad ni ska prata om. Frågeställningarna ska sedan vara öppna och utgå från att deltagarna säger mer än att svara ja eller nej. Men det finns inga på förhand givna frågor som är perfekta. Det påverkas av sammanhanget, vilken person som intervjuas och hur intervjun fortlöper.

Exempel på frågor att ställa:

- Vad har varit bäst med att delta i det här projektet?
- Vad tycker du har varit mindre bra?
- På vilket sätt skulle du vilja göra om upplägget till en annan gång?
- Vad har du lärt dig av att vara med?
- Hur har din upplevelse varit kring om du fått inflytande?
- På vilket sätt har du känt dig delaktig?
- Har du någon hälsning eller något tips till barn som ska vara med nästa gång?

Tänk på att det kan vara viktigt att som frågeställare våga vara tyst, ta paus och invänta personen som intervjuas. Tystnaden kan ge deltagaren tid att fundera kring och bearbeta det som sagts. Ett svar som "jag vet inte" kan ofta utvecklas till något mer om personen får en stund på sig att reflektera. Ha tålamod och visa att tystnaden är okej. Det är viktigt att alla får utrymme att fundera och uttala sig.

Det går att intervjua en person i taget, likaväl som det går att intervjua en mindre grupp med barn och leda dem i så kallade fokusgrupper. Det kan till exempel vara relevant som ett kartläggningsverktyg, där vi utgår från gruppens bedömning kring vad som varit viktigt. Det praktiska upplägget måste skilja sig åt när fler än ett barn intervjuas vid samma tillfälle, så att

alla får utrymme och känner sig delaktiga. Till exempel ska det inte finnas flera olika frågor att utgå ifrån, det räcker att fokusera på en eller två frågor och fördjupa sig kring dem. Deltagarna bör placeras i ett U för att vara vända mot den tavla eller det blädderblock som finns för att lista allas tankar. Det är bra om fokusgruppen leds av en moderator som ställer frågor, fördelar ord och initierar diskussion. Då bör det också finnas en medhjälpare som antecknar, sköter eventuell teknik och ser till att alla frågor kommer upp. Beroende på frågeställning för fokusgruppen kan det vara relevant att deltagarna i slutet får rösta och rangordna de förslag som listats. På så sätt ges en sammanfattande bild av vad som varit viktigast, vilket blir medskicket till dokumentation och planering för nästa steg.

TIPS

Barnombudet i Uppsala ger stöd kring intervjumetoden "In my shoe". Det är en datoriserad metod där intervju och samtal förs via dator. Barnet och den som intervjuar sitter tillsammans och går igenom bilder av känslor, personer och situationer. Barnet kan peka på skärmen, lägga till tanke- eller pratbubblor och lätt påverka tempot. Allt som justeras och skrivs i programmet sparas i en särskildlogg som kan användas för analys av intervjun.

Enkät

En metod för att nå många och skapa utrymme för att anonymt återge sina upplevelser är att använda enkäter. Enkäter kan användas i olika faser och det är därför viktigt att tänka igenom syftet med den på förhand. I förarbetet ingår också att försäkra sig om att enkäten går att besvara av alla, oavsett till exempel funktionsnedsättning, ålder eller språkkunskap. Det kan också innebära att kontrollera att enkäten

fungerar på olika enheter och med olika webbläsare. Enkäter kan vara speciellt bra att använda för frågor som handlar om att kartlägga hur vanlig en åsikt eller ett problem är i en grupp. Vid utvärderingar är enkäter ofta bra för att få veta om ett projekt eller en aktivitet fungerat. Det finns många olika varianter på hur en enkät kan utformas och vilken typ av frågor som ställs.

Exempel på frågor:

Hur nöjd är du med att ha varit med i dessa aktiviteter?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
INTE ALLS NÖJD MYCKET NÖJD

Kommentar: _____

Har du lärt dig något under din medverkan?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
MYCKET LITE VÄLDIGT MYCKET

Kommentar: _____

Det är bra att alltid ge plats för dem som vill kommentera, säga något mer och kanske förklara hur de tänkt. Om många svarar på den typen av öppna frågor fördjupas kunskapen om barnens svar. Barn är dessutom själva positiva till att få

förklara varför de har svarat som de har gjort. För att uppmäna till att verkligen formulera sig fritt kan frågor likt de som används vid intervju tillfällen ställas, som exempelvis **”vad har varit bäst med att delta i det här projektet?”**.

Kombinationen skulle till exempel kunna se ut så här:

Hur nöjd är du med att ha varit med i dessa aktiviteter?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
INTE ALLS NÖJD MYCKET NÖJD

Vad har varit bäst? _____

Vad har varit mindre bra? _____

Har du lärt dig något under din medverkan?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
MYCKET LITE VÄLDIGT MYCKET

Vad du har lärt dig? _____

Om du inte har lärt dig något, hur tänker du kring det? _____

_____

Det kan kännas lättare att fylla i en enkät om den inte upplevs vara för svår eller omfattande. Det påverkas av layout och utformning, men också av hur frågorna ställs. En enkät bör inte vara för lång. Att bedöma om något stämmer på en skala mellan 1–10 upplevs av många vara lättare att ta ställning till, än att försöka hitta rätt svar bland många påståenden som kan uppfattas som lika. Till exempel frågor som rör om någon instämmer i hög grad, instämmer delvis, varken instämmer eller inte, instämmer inte helt eller instämmer inte alls.

Det är alltid en fördel om barnen kan engageras på flera nivåer. Vid konstruktionen av enkäten kan barnen bidra med frågor som de vuxna kanske missat. De kan också säkerställa att språket känns bekant för barn. Vissa grupper av barn utesluts ofta ur enkäter därför att många enkäter bygger på mycket svensk text. Men det går att skapa enkäter som bygger på ett mer visuellt material, som gör enkäten

tillgänglig för alla grupper. Deltar barn i analysen blir de viktiga för att tolka varför jämnåriga har svarat som de gjort och därigenom fördjupa kunskapen om hur barn tänker kring olika frågor. Saknas möjlighet att involvera barn i processen är det viktigt att några barn får pröva enkäten innan den skickas ut, för att undvika feltolkningar och missförstånd.

Det allra viktigaste är att tänka igenom vad det är för något vi vill få svar på och som vi har nytta av att veta. Det är lätt hänt att en enkät formuleras likt de vi själva har fyllt i, utan någon vidare analys kring varför just de frågorna ställs. I en enkät kan frågor som ger ja- och-nej svar vara relevanta. Till exempel kan en fråga som ”vill du vara med i denna verksamhet nästa termin” ha stor betydelse för vidare planering och känsla av meningsfullhet.

Det finns flera digitala verktyg för att enkelt skapa en enkät. Till exempel Google Formulär.

TIPS

Andreas Persson, redaktör. (2016) *”Frågor och svar om frågekonstruktion i enkät- och intervjuundersökningar”*. Statistiska Centralbyrån.

DEL 4

Läsanvisning

A photograph of colorful, 3D block letters arranged on a white surface. The letters are in shades of yellow, blue, and green. The visible letters are 'a', 'n', 't', 'i', 'a', 'a', 'w', 'w'. A white rectangular box is overlaid on the center of the image, containing text.

TIPS FÖR MER INFORMATION
OM BARNES DELAKTIGHET OCH
INFLYTANDE

UNICEF SVERIGE

UNICEF har fått i uppdrag av FN att arbeta för att barnkonventionen ska följas av alla länder som har förbundit sig av den. I Sverige är utgångspunkten att samla in pengar till UNICEFs internationella arbete för att förverkliga barnets rättigheter, påverka svenska beslutsfattare och informera samt utbilda om barnets rättigheter. UNICEF bedriver internationellt forskningsarbete och kommer varje år ut med flera rapporter om barns situation i världen. Det finns också flera material om barnkonventionen.

unicef.se/rapporter-och-publikationer

unicef.se/skolor/bestall-skolmaterial

STATLIGA MYNDIGHETER

Barnombudsmannen

Har till uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen. Se bland annat:

- Faktablad "Barns och ungas rätt till inflytande i kommuner och landsting"
- Tips till barn "Så här kan du påverka beslut"
- "Unga direkt – en metod för att lyssna på barn"
- "Max18skolan" har lektionsunderlag kring temat delaktighet för elever i år 4–6, 7–9 och gymnasiet.

Myndigheten för delaktighet

Arbetar för att främja ett samhälle som ska vara användbart och tillgängligt för alla. Se bland annat:

- "Hinder och möjligheter för ett inkluderande barnrättsarbete"
- "Ett hållbart barnrättsarbete"

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Tar fram och sprider kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Se bland annat:

- "Ungas möjligheter till inflytande"
- "Inflytande och representation"
- "Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv"

Skolverket

Förvaltar det offentliga skolväsendet för barn, ungdomar och vuxna samt för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Se bland annat:

- Modulen "Delaktighet och inflytande i undervisningen"
- "Barns inflytande i utvärdering och dokumentation i förskolan"

Socialstyrelsen

Styr, stöttar och utvecklar hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Se bland annat:

- "Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården"
- "Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården"
- "Kallelser till barn i socialtjänsten. Stödmaterial och exempel"
- Webbplatsen Kunskapsguiden.se. Se till exempel tema Barnets bästa och rätt till delaktighet.

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning. Se bland annat:

- "Barn och elevers rätt att uttrycka sin mening"

© UNICEF/Dahlstrand

ORGANISATIONER

Bris, Barnens rätt i samhället

En organisation som kämpar för ett bättre samhälle för barn. Bris vision är att varje barn känner till sina rättigheter och lever i ett samhälle där barnets rättigheter tillgodoses. Se bland annat:

- "Hållbara liv. Om barnets rättigheter, barns uppväxtvillkor och samhällets ansvar"
- "Hur har barn det? Om barns livssituation – trender, utmaningar och möjligheter"

Knas Hemma

En ungdomsdriven förening med målsättningen att barn och unga ska få kunskap om barnets rättigheter i familjehem och HVB-hem och vara delaktiga i de beslut som rör dem och uttrycka sina önskemål.

Se bland annat:

- Gruppdynamiskt spel, metod och verktyg: "Byt perspektiv"

Maskrosbarn

En organisation som arbetar med att förbättra levnadsvillkoren för barn med föräldrar som har ett missbruk, mår psykiskt dåligt eller som utsätter barnen för våld.

Se bland annat:

- "Barnrättsboxen"
- "Frågar man inget – får man inget veta. En kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar"

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer

En samarbets- och intresseorganisation för Sveriges ungdomsorganisationer. Visionen är en demokratisk värld där alla

unga är organiserade och har makt över sina liv och samhällsutvecklingen. Se bland annat:

- "Demokratisk inkludering"
- "Ung med makt"

Riksidrottsförbundet

Idrottsrörelsens samlande organisation med uppgift att stödja, företräda, utveckla och leda rörelsen i gemensamma frågor – nationellt och internationellt. Se bland annat:

- "Riktlinjer för barn- och ungdomsidrott"
- "Ungas engagemang nyckel till fortsatt idrottande"

Rädda barnen

En organisation som arbetar för att barns rättigheter ska bli verklighet, i Sverige och runt om i världen. Se bland annat:

- "På lika villkor"
- "Bekämpar utanförskap"

Scouterna

Riksorganisation för scouting i Sverige. Se bland annat:

- "Världsförbättrarna", Scouternas demokratiskola för 8–10 åringar
- "Anpassat ledarskap", för inkludering av unga med NPF-diagnos

- "Trygga möten", utbildning för vuxna om barns rätt och trygghet samt hur övergrepp kan förebyggas
- "Ungt ledarskap", Scouternas grundvärdering

Sveriges kommuner och regioner

En medlems- och arbetsgivarorganisation för landets alla kommuner och regioner. Se bland annat:

- "Så styrs en kommun"
- "Barnets rättigheter"
- "Barnrättsperspektiv – vad innebär det?"

Unga Örnar

En organisation som erbjuder barn och unga en meningsfull fritid till en låg kostnad, eller ingen kostnad alls. Medlemmarna får möjlighet att lära sig hur de påverkar: i organisationen, i samhället och internationellt. Se bland annat:

- "Demokratiklubb.se"
- "Ett jämlikt inflytande"

Tips på metodmaterial och litteratur

Janusz Korczak (utgåva 2011) *"Barnets rätt till respekt"*.

Jenny Strömstedt (2020) *"Barn som förändrat världen"*.

Nätverket för barnkonventionen (2014), Emma Fagerstrand, Lisa Ericson, Tove Kjellander, *"Barnmakt. En metodbok om rätten till inflytande"*.

Lunds kommun (2017) *"Praktisk handbok i ungas inflytande"*.

Kulturskolerådet (2015) *"Om vi fick bestämma. Ett metod- och inspirationsmaterial från Sveriges Musik- och Kulturskolor och LSU – Sveriges Ungdomsorganisationer"*.

Forum för levande historia och RFSL Ungdom (2011) *"Bryt normen. Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet"*.

Sveriges ungdomsråd (2013) *"Metodboken [!] en handbok för arbete med ungdomars inflytande och delaktighet"*.

BILAGA 1

BARNKONVENTIONENS

ARTIKLAR I KORT VERSION

BILAGA 1 – BARNKONVENTIONENS ARTIKLAR I KORTFORMAT

På [unicef.se/barnkonventionen](https://www.unicef.se/barnkonventionen) kan du läsa mer om varje artikel.

ARTIKEL 1

Som barn räknas varje människa under 18 år.

ARTIKEL 2

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

ARTIKEL 3

Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

ARTIKEL 4

Varje stat ska ta ansvar för och nyttja sina resurser till fullo för att uppfylla barns rättigheter. Där det behövs ska stater samarbeta internationellt.

ARTIKEL 5

Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare ansvarar för barnets uppfostran och utveckling. De ska också stötta barnet i att få sina rättigheter uppfylla.

ARTIKEL 6

Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

ARTIKEL 7

Barn har rätt till ett eget namn och ett medborgarskap. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.

ARTIKEL 8

Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden.

ARTIKEL 9

Barn ska inte skiljas från sina föräldrar, utom när det är nödvändigt för barnets bästa.

ARTIKEL 10

Barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats.

ARTIKEL 11

Varje stat ska bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.

ARTIKEL 12

Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

ARTIKEL 13

Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter.

ARTIKEL 14

Barn har rätt att utöva vilken religion de vill, eller ingen alls.

ARTIKEL 15

Barn har rätt att delta i föreningar och fredliga sammankomster.

ARTIKEL 16

Barn har rätt till ett privatliv.

ARTIKEL 17

Barn har rätt att få tillgång till information via till exempel internet, radio och tv. Staten ska uppmuntra att det skapas material som är av värde för barn och som inte är skadligt.

ARTIKEL 18

Barnets föräldrar eller vårdnadshavare, har gemensamt huvudansvar för barnets uppfostran och utveckling, med statens stöd.

ARTIKEL 19

Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, miss-handel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

ARTIKEL 20

Barn som av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till skydd och stöd från staten, samt rätt till ett alternativt hem.

ARTIKEL 21

Vid adoption ska staten säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa.

ARTIKEL 22

Barn på flykt har rätt till skydd, och hjälp att spåra och hitta sina föräldrar eller andra familjemedlemmar.

ARTIKEL 23

Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället.

ARTIKEL 24

Barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.

ARTIKEL 25

Varje stat ska regelbundet se till att ett barn som är omhändertaget av myndigheter behandlas väl.

ARTIKEL 26

Barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser.

ARTIKEL 27

Barn har rätt till skälig levnadsstandard, till exempel bostad, kläder och mat.

ARTIKEL 28

Barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla.

ARTIKEL 29

Skolan ska hjälpa barnet att utvecklas och lära barnet om mänskliga rättigheter.

ARTIKEL 30

Barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, eller som tillhör ett urfolk, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

ARTIKEL 31

Barn har rätt till lek, vila och fritid.

ARTIKEL 32

Barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot arbete som är skadligt eller so hindrar barnets skolgång.

ARTIKEL 33

Barn ska skyddas från narkotika.

ARTIKEL 34

Barn ska skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

ARTIKEL 35

Varje stat ska förhindra bortförande och försäljning av, eller handel med, barn.

ARTIKEL 36

Varje stat ska skydda barn från alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet.

ARTIKEL 37

Barn ska inte utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff. Frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

ARTIKEL 38

Varje stat ska säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.

ARTIKEL 39

Barn som har utsatts för vanvård, utnyttjande, övergrepp, tortyr eller väpnade konflikter har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

ARTIKEL 40

Barn som anklagas för brott, eller har blivit dömt för en straffbar handling, har rätt att behandlas rättvist och respektfullt, få juridiskt stöd samt återanpassas i samhället.

ARTIKEL 41

Om det finns bestämmelser i en stat, som går längre för barns rättigheter än innehållet i barnkonventionen, gäller de bestämmelserna.

ARTIKEL 42

Varje stat ska göra barnkonventionen allmänt känd bland både vuxna och barn.

ARTIKEL 43–54

Regler om hur barnkonventionen följs upp och vad stater ska göra för att följa den.

UNICEF Sverige
Box 8161
104 20 Stockholm
08-692 25 00
unicef.se

PÅVERKA!

VIKTIGT!

FÖR

unicef
för alla barn